

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 21

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

8. DECEMBRA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Dnešnému čitateľovi tu predkladaných úvah, osobitne tým menej orientovaným v historickej, a najmä v slavisticko-jazykovednej problematike, chceme už v úvode tejto našej témy pripomenúť, že pod pojmom staroslovenskosti, rozoberanom v tejto štúdiu, uvádzame otázky, ktoré sa týkajú „starých Slovákov“, a zároveň upozorniť aj na to, že pod názvom slovenskohistorických reflexií máme na mysli úvahy, ktoré by tradiční slavisti, ovplyvnení najmä staršími slavistami českými, zotrvačne uvádzali len ako reflexie staroslovenské, čiže všeobecne slovanské.

JUR CHOVAN-REHÁK

Pritom ani my tu nemáme v úmysle zastierať takéto korene našej všeobecne slovanskej minulosti, len sme proti úmyselnému zahmlievaniu úsilia o poznanie skutočnosti, aké významné miesto má v tejto všeobecnej histórii Slovanov práve to naše, slovenské zastúpenie. - Ide totiž o naše, slovenské etnikum, ktoré po rozchode ostatných slovanských kmeňov zo svojho pôvodného spoločného sídla v dunajsko-karpatskej oblasti, a to do rozličných oblastí juhozápadnej a východnej Európy, zotrvalo na svojom pôvodnom mieste. Lebo všetky tie migrantské skupiny totiž upustili od svojho pôvodného názvu Sloveni a osvojili si etnonymy podľa určitých terénnych tvarov, respektíve predmetov tých nových oblastí, v ktorých sa usadili. Predovšetkým to boli najmä názvy riek.

No neemigrujúca skupina Slovanov, ktorá nezmenila svoje sídlo, nemala dôvod meniť svoje pomenovanie, ktoré preň naďalej platilo len ako Sloveni. Toto je všeobecne i na prvý pohľad logicky prijateľný názor našich slavistov z obdobia romantizmu, a najnovšie to potvrdil a naň opäť nadviazal aj ruský slavista O. N. Trubačov v štúdiu o etnogenéze Slovanov.

Preto všetky všeobecne logické i jazykové dedukcie vedú k tomu, že pod pojmom Sloveni po tomto rozchode možno chápať už iba predkov dnešných Slovákov. V tomto zmysle sa najadekvátnejšie o tom píše v známej kronike ruského historika, mnícha z Pečorskej lavry Nestora, z roku 1113 - známej ako Povešť vremenných let (Rozprávanie o dávných časoch). Originál tohto dokumentu sa však nezachoval, no poznáme ho podľa neskorších odpisov z 15.-16. storočia, kde oproti originálu mohlo dôjsť azda iba k niektorým hláskoslovným rozdielom v písaní, lebo sotva možno pripustiť, že by sa mohol zmeniť zmysel tohto textu, lebo ani v tejto zachovanej podobe nechýba jeho jasne výpovedný zreteľ.

Text pasáže tohto letopisu vo vzťahu k uvedenej tematike totiž znie: „Bol jeden národ slovenský - Sloveni, ktorí sídlili pozdĺž Dunaja, čo si ich podmanili Uhri, a [pozdĺž] Moravy - i Česi i Lachovia [Poliaci] i Poľani, ktorí sa teraz volajú Rusou. Pretože týmto [Slovenom] na Morave boli preložené knihy [Písma] najprv [čiže ako prvým], písmom slovenským sa nazvalo písmo, ktoré je v Rusi i v Bulhariach dunajských.“

Keď mních Nestor písal túto kroniku, nadväzoval na politickú situáciu, ktorá nastala anexiou Nitrianskeho kniežatstva na čele s kniežatom Pribinom, a to Mojmirom I., vládcom Moravského kniežatstva. A preto obidve tieto kniežatstvá vnímal už pod jednotným zemepisným názvom (choronymom) „Morava“, no s jasne dedukovateľným vedomím, že v obidvoch spojených

Snímka: Katarína Džunková

Na okraj...

kniežatstvách ide o etnikum s totožným etnonymom Sloveni. Preto vtedajšie ponímanie názvu Morava vôbec nesúvisí s jeho dnešným chápaním, lebo v podstate išlo o terajšiu východnú Moravu, ktorá sa ešte stále označuje aj ako „Moravské Slovácko“. No túto skutočnosť treba ešte stále pripomínať a zdôrazňovať, lebo jeden z onej gramotne veľmi pochybných komisie, ktorá mala rozhodnúť o odstránení sochy kráľa Svätopluka z terajšieho nádvorja Bratislavského hradu, prejavil až prekvapivo veľkú nevedomosť práve v tomto ohľade, ktorý sa azda domnieval, že na saturovanie jeho historickej odbornosti v členstve takejto komisie postačí jeho celoživotný výskum fajok!

Z citovaného textu tejto Nestorovej kroniky možno ešte dedukovať, že písmo sa vtedy všeobecne nadradovalo nad jazyk, a máme tu na mysli jazyk všetkých vtedajších pôvodných Slovanov, ktorý - nehľadiac na niektoré hláskoslovné odchýlky podľa jednotlivých nových obývaných oblastí, bol ešte v tom čase navzájom

oveľa bližším, než ako sú dnešné jazyky národov, ktoré sa v nových historických podmienkach a súvislostiach začali už označovať novým, všeobecne platným pomenovaním - slovanské. A o tom tu ešte bude reč.

V názve tohto písma podľa Nestora prevládla teda primárnosť jeho etnického určenia, ako to jasne vyplýva z tejto citovanej vety: „Pretože týmto [Slovenom] na Morave boli preložené knihy [Písma] najprv [čiže ako prvým], písmom slovenským sa nazvalo písmo, ktoré je v Rusi i v Bulhariach dunajských.“ Tu uvedené adjektívum „slovenským“ je totiž odvodené len od podstatného mena Sloven-Sloveni, čiže etnika zo spomenutej dunajsko-karpatskej oblasti.

Okrem toho zo spojenia „Bulhariach dunajských“ vyplýva, že Nestor pod menom „Bulhari“ má na mysli to (pôvodne ázijské) etnikum, ktoré sídlilo v oblasti rieky Volgy. Preto jeho pôvodné teritoriálne označenie bolo Volgári.

(Pokračovanie na 3. strane)

Keby sme nežili také desivé časy, určite by sme ich mohli označiť za zaujímavé. Ide totiž o časy také prelomové, až nás ich hrana reže ako britva. Na jej ostrí sa stretávajú dve podoby našej civilizácie a uprostred nej ako škrupinka na rozbúrenom mori aj naše Slovensko.

Opäť - po koľký raz už - si musia národy Európy vybojovať právo na svoju existenciu a nielen na ňu samu. Lebo akáže je to existencia bez duchovnosti, bez mravného základu? Je to ešte vôbec existencia, ak sa kultúrotvorný fenomén ako národ mení pod tlakom mnohých vektorov na amorfnú masu individuí ženučích sa na zlacnené nákupy v hypermarketoch či ako zdroj lacnej pracovnej sily? Akýže je to

Advent

TEODOR KRIŽKA

ešte reprezentant národa, kto nepozná vlastnú krajinu, nezaujímajú ho osudy predkov, nectí si ich námahu a celá jeho kultúra sa, žiaľ, premenila na litre piva, denne prelievané krkom pred televíznymi šou?

Goethe, o ktorom sa vraví, že bol slobodomurár, povedal, že „len ten je hodný života a slobody, kto kvôli nim vstupuje každý deň znova do boja“. Nakoniec je jedno, kto to povedal - podstatné je, že život je sústavné úsilie, námaha, prekonávanie samého seba, hľadanie a napĺňanie programu. V prípade jednotlivca rovnako ako v prípade národa.

Aj jednotlivec aj národ si zároveň musia byť vedomí rizík a nebezpečenstiev a vyhnúť sa im alebo ich účinne prekonávať. Ten istý Goethe zároveň povedal, že „armádam sa odolávať dá, no vpádom myšlienok nie“. Človečik od piva, ale aj univerzitný profesor sa mylne nazdávajú, že mier je to, keď sa nebojuje zbraňami. Letecké bombardovanie a vpády vojsk sú iba horúca forma vojny. Tejto horúcej vojne však predchádza studená alebo dnes, moderne, mäkkšie povedané, mediálna. I tá je len ďalšou fázou vojny, na počiatku ktorej stojí goetheovský vpád myšlienok, väčšinou myšlienok pomáhajúcich dezintegrovat', demoralizovať, demotivovať národy.

To, čo sa odohráva so Slovenskom, nie je nijaká výnimka. Aj my sme len atakovaní duchom doby. O tomto jave, ktorý sa ľahko dá rozoznať podľa toho, že sa posmieva, spochybňuje či otvorene nenávidí Krista, nedá sa hovoriť inak ako o príchode Antikrista. Súdiac podľa rozsahu zla a nenávisť ku Kristovi, spochybňovania všetkého, čo sa tisícročia spája s ním a s jeho odkazom či účinkovaním, pretváranie skutočného obsahu evanjelií zvonka, no neraz i vnútri Cirkvi, ktoré nás obklopuje, Antikristus už je tu.

Vyhnali sme démona komunizmu a do našich duší, nezaplnených láskou a dobrotou, sa nast'ahovali hordy iných démonov, lebo sme si duše neobnovili v Kristovi. Nakoniec, jeden z najkrutejších profesionálnych revolucionárov Lev Trockij, občianskym menom Bronstein, takto nepokryte napísal:

(Pokračovanie na 4. strane)

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i sutanu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

Takto, vo verši, náš omilostený básnik približuje historickú udalosť a zároveň tajomstvo narodenia Pána, ktoré budeme sláviť.

Prial by som si, aby aj nám, až sa zídeme k oslave svätej noci, prišiel ten anjel, čo vtedy pastierom zvestoval udalosť Ježišovho narodenia a privolať: „Dnes sa vám v Dávidovom meste narodil Spasiteľ, Kristus Pán“ (Lk 2, 11). Pretože nijaké ľudské slovo nevládze zvestovať vianočné tajomstvo tak, aby jeho veľkosť a hĺbka uchvátili celé naše vnútro, náš rozum i naše srdce. Prichodí nám teda opäť sa uspokojiť s ohlasovaním Evanjelistu (por. Lk 2, 1-20), ktorý v prekrásnom, dojímavom obraze vymaľoval čo sa vtedy stalo v Betleheme.

Anjel v slovách k pastierom povedal: „Zvestujem vám veľkú radosť, ktorá bude patriť všetkým ľuďom...“ (Lk 2, 10). Všetkým, čo sa o nej dozvedia. Koľkí ľudia počujú v tohoročnej svätej noci vianočnú blahozvesť? Bezpochyby mnohí. Určite si ju prídu vypočuť aj tí, čo sa počas roka len veľmi zriedka zúčastňujú bohoslužieb a sviatkov Cirkvi. Poznáam aj ja takých ľudí, počul som ich rozprávať: „Tak na polnočnú prídem, akosi to potrebujem...“ Je to sila: Potrebujú počuť vianočné zvestovanie! Uvedomujem si, že tak ako ich Advent, tak aj ich Vianoce budú pozostávať z mnohých nepodstatných vonkajškovosti. Napriek tomu sa nepamýlime, keď za ich konaním uzieme hlbšie, vari intuitívne túžby. Túžbu po vnútornom pokoji a harmonickom živote. Túžbu po zmysle, veľkom zmysle všetkého, čo denne prežívajú a konajú.

Hej, celým svetom opäť prejde posolstvo svätej noci. Dostane sa všade tam, kde bývajú ľudia, kresťania, ktorí sa vierou priznávajú k Ježišovi, Spasiteľovi. Ľudia v závrtných rozsiahlych veľkomestách sveta, ľudia v dôstoj-

ných príbytkoch, ale aj v nespočetných chatrčiach na okrají sveta blahobytu. Pozoruhodné, dostane sa aj do krajov hlboko pod úroveň našej civilizácie, k obyvateľom tých najposlednejších kútov zeme. Kiež by ho naozaj počuli, to anjelovo radostné zvestovanie! Lebo všetkým má čo povedať, práve preto, že Ježiš sa narodil v chudobnej betle-

Božia cesta

hemskej maštaľke! Keby sa bol narodil v skvostnom paláci a z bohatých rodičov, priamo do blahobytu, neviem veru, či by to niekoho pohlo k oslave svätej noci jeho narodenia. Narodil sa však do jednej z tých skalných jaskýni v okolí Betlehema, do ktorých pastieri zhánali svoj dobytok, aby ho uchránili pred nočným mrazom. Pri ňom stáli ako rodičia dvaja chudobní ľudia. Za postieľku pre ich nemluvná nemali po ruke nič iné iba jase, do ktorých dobytok denne dostal krmivo. K jasliam prídava zbožná tradícia ešte dve z obyčajných zvierat. Napriek tomu to dieťaťko v maštali, uložené v jasliach, má každému z nás čo povedať: Lebo všetci sme v dajakom zmysle chudobní. Všetci trpíme biedu, hmotnú alebo biedu nášho vnútra. Priznajme sa k nej! Všetci sme v tomto našom svete dajakým spôsobom akoby vyhnaní, ľudia, pre ktorých niet miesta tam, kde by sme si priali spočinúť. Kiež by sa teda vianočné posolstvo dostalo k tým naozaj chudobným medzi nami, ktorým sa v našej spoločnosti nedostáva podielu na všeobecných dobrách. Kiež by ho počuli aj mnohí tí, čo v betónových sídliskách našich miest žijú osamotení, pre všetkých neznámi a všetkými zabudnutí... Starí ľudia, ktorým zo života

*„Šla do Betlema rovná cesta,
svietila hviezda,
všetko bolo prosté!
A za nábožných piesní
sny našich otcov putovali
po starom moste!“*

MILAN RUFUS

roru a prenasledovania. Ľudia násilne izolovaní od sveta, od ľudskej pomoci, mučení hladom a mrazom. Ľudia vyhnaní z ich domovov a rodného kraja, kde od nepamäti žili ich predkovia. Ľudia, akými sme raz boli aj my, ktorí sa ocitli v cudzom kraji, azda bohatom, kde sa im však nikto neprihovoril v ich materinskej reči.

Týmto všetkým sa vo svätej noci v prvom rade rodi betlehemske dieťaťko, ktoré sa už pri svojom narodení dostáva na okraj sveta. Ba čoskoro začaje prenasledovanie a vyhnanstvo.

Lebo prečo prišiel Ježiš, Syn Boží, na svet v našom ľudskom tele? Prečo sa Boh, Boží Syn, stal človekom? Prečo sa to tak stalo? Nevieime. Je to tajomstvo Božích rozhodnutí. Napriek tomu sa my ľudia pokúsime o dajakú odpoveď. V liturgii, vianočných modlitbách Cirkvi, častejšie stojí: „Boh sa stal člo-

vekom, aby nám ľuďom dal účasť na svojom božskom živote.“ Naznačujú teda nesmierne povýšenie a obohatenie človeka milostivými darmi Božej lásky. Jeho pozdvihnutie na hladinu celkom nového života. Tam, kde duch človeka žije aj pred Bohom a žije pre večnosť! Nezapadnúť pápež Pavol VI. priniesol v jednom zo svojich vianočných

prihovorov nasledovnú odpoveď: „Boh sa stal človekom, aby sa človek stal viac človekom.“ Stať sa viac človekom! Akým človekom? Človekom, ako ho má na mysli Boh. Aj táto výzva vychádza z vianočného posolstva. Boh, Syn Boží sa stal človekom. Stal sa ním skutočne! Ľudská predstavivosť a obmedzenosť nám často bránia vziať vteľenie Božieho Syna celkom vážne, celkom doslova. Neraz si myslíme, že Ježiš, Boží Syn, si vzal na seba len akoby kepienok ľudskej prirodzenosti a ním pred nami ľuďmi zahalil svoje božstvo. Akoby si iba nasadil masku človeka, a že jeho pozemský, ľudský život bol len akýmsi divadlom ako doktor z antických gréckych tragédií. Nie. Ježiš, Syn Boží, sa stal skutočným človekom a prežíval svoj život ako jeden z nás. Tam v betlehemskej maštaľke pri svojom narodení naozaj zaplakal ako každé na svet prichádzajúce dieťa. Tam trpel v chladných nociach zimou, ako všetci chudobní ľudia na okrají. Jeho zážitok ľudského bytia bol síce absolútne čistý a slobodný od všetkých našich pádov a pochybení, ale bol to zážitok absolútne ľudský. Tým každého z nás vyzýva stať sa viac človekom, človekom podľa Božích úmyslov. Ukazuje koľko je človek hodný, koľko je hodný a cenný sa-

mému Bohu! Niet teda silnejšieho dôkazu a platnejšieho odôvodnenia ľudskej dôstojnosti ako skutočnosť, že Boh, Syn Boží, sa stal človekom. Preto dieťaťko v jasličkách najhlasnejšie protestuje proti každému potupovaniu človeka, proti všetkým krivdám, čo sa na ňom páchajú, proti jeho každému zneužívaniu a vykorisťovaniu. „Dôstojnosť každého človeka je nedotknuteľná,“ tak stojí napísané v samom prvom článku ústavy krajiny v ktorej žijeme. Tí, ktorí po všetkých zverstvách 2. svetovej vojny napáchaných na človeka túto veľkú vetu sformulovali, vedeli veľmi dobre prečo tak robia. V kresťanskom kontexte dieťa v betlehemskej jasličkách rehabilituje človeka. Akého človeka v prvom rade? Predovšetkým rehabilituje tých, ktorých život sa pred svetom zdá nehodnotný a bezvýznamný. Tých, ktorí sa mu v ich životných osudoch najviac podobajú: v chudobe a biede, bezmocnosti a samote. Ľudí, ktorí trpia pod telesným alebo duchovným mrazom tohto sveta. Im v prvom rade hovorí: Neboj sa! Ty si človekom! Ty si Bohom milovaný! Dôveruj v svoj život! Ber ho s radosťou, miluj ho, akýkoľvek sa ti zdá byť, lebo aj v tvojich biedach a utrpeniach tvoj život má veľký význam a hodnotu. Boh sám stojí za ním. Boh v tom dieťaťku v maštaľke. Uznaj preto aj ty dôstojnosť a hodnotu života všetkých, ktorých na svojej životnej ceste postretnes.

Vianoce sa často nazývajú cestou Boha k človekovi. Boh sa raz celkom konkrétne a rukolapne vydal na túto cestu, ale vydáva sa na ňu znovu a znovu. Vlastne za každým z nás aj teraz pri týchto Vianociach. Vydajme sa na cestu, jemu v ústrety! Hľadajme ho spolu s pastiermi z Betlehema, aby sme ho našli, našli navždy!

RUDOLF MASLÁK

Dve témy Kráľ svätopluk a Starí Slováci sa periodicky vracajú na stránky tzv. serióznych mienkotvorných periodík akoby na politickú či mecenášku objednávku. A to napriek tomu, že na stránkach skutočne slovenských periodík, sa už dlhodobo viedla fundovaná, objektívna polemika a došlo sa k určitému konzensusu v týchto otázkach.

Ale nové a nové pokusy rozvíriať tieto témy do obľudnej podoby núti redakcie týchto periodík znovu sa k nim vracieť a trepezlivo vysvetlovať a opakovať historické pravdy.

Čitateľ, rádový občan siaha častejšie k spomínaným mienkotvorným periodikám či bulváru a preto je viacej ovplyvňovaný nežiadúcimi protislovensky ladenými informáciami. Valí sa to na neho zo všetkých strán a musí byť z toho zmätený a dezinformovaný. Väčšina z nás však musí byť znechutená, bezradná a pýtať sa: Sme my ešte svojbytný národ v svojbytnom štáte nazývanom Slovenská republika alebo len „táto krajina“ či ústami nepravdníkov len Felvidék?

Veď ako možno chápať také výroky či novinové tituly ako (len námatkovo): „Svätopluk, kráľ z vôle Fica“, „Mikolaj vymazal z učebníc Felvidék“, „Dobre, že Fico poslal Mečiara k starým Slovákom“, „Už nebudeme počúvať rozprávky o Svätoplukovi“, „Čo tam Svätopluk, ale sv. Štefan, to bol kráľ!“, „atď., atď.“. Autorov neuvádzam. Už dávno sa odučili červenat.

Obzeráš sa po našich susedoch, priateľených i menej priateľených a márne hľadáš paralely podobného správania na ich politickej scéne. Či neucta k svojeti je naša osudová národná vlastnosť?

Pisatelia či len „pisálkovia“ podobného žánru by asi chceli dosiahnuť aby sa táto neucta k svojmu národu u nás zakorenila. Tam je už len krok aby cudzí nami manipulovali. Kladiem si otázku, čo za všetkým tak asi väzí, či vôbec pisateľov dojíčila slovenská mater? Ťažko ich nazvať nevzdelancami, polovzdelancami snáď - dobre vedia čo činia. Nedá sa predpokladať, že by nechápali význam veľkomoravskéj štátnosti našich predkov a prvého nášho kráľa Svätopluka pre našu etnogenézu, či význam civilizačnej misie našich svätcov

Cyrila a Metoda. Práve to ich škríe, že v danom regióne primárnou bola etnogenéza starých Slovákov - Slovenov. Nemôžu pripustiť, že reč toho malého národa sa stala prvým liturgickým a písomno-knižným jazykom v slovanskom svete, od ktorého sa odvíjali písomno-knižné jazyky ostatných slovanských národov. Je i našou národnou nebalosťou, že sa takmer nehľásime k faktu, že v jazyku našich predkov Konštantín asi r. 863-867 napísal prvý epos v slovanskom svete ako predslav k prekladu Evanjelia pod názvom PROGLAS.

Naše národné patálie

Uchyľujú sa k falzifikácii najstarších našich národných dejín cestou ignorácie historických reálií, posmeškov a úšľakbov nad výsledkami práce našich nestorov týchto dejín. Veď ako možno prehliadať nedávnou a v zásade prvú slovenskú monografiu Kráľ Svätopluk, keď ku kráľovi či nekraľovi Svätoplukovi majú toľko výhrad. Žiaľ, i profesionálna obec zatiaľ záhadne mlčí k tomuto dielu. Ignoruje sa taký historický fenomén ako schválenie v roku 867 pápežom Hadriánom II. staroslovenského jazyka za štvrtý liturgický jazyk v kresťanskom svete, akt, ktorý rímski pápeži zopakovali pre iné národy až v XX. stor.

Áno, vysmieľujú sa našim dávnym legendám. Ale ktorý národ nestavia svoje dejiny aj na legendách? Horšie je, že našim posmeškárom, pasujúcim sa na kresťanov, vôbec nie sú sväté a záväzné pápežské buly. Spomeniem len bulu pápeža Jána VIII. z roku 880, ktorou Veľkú Moravu prijal do sústavy európskych štátov.

Ako človek v pokročilom veku zaoberajúci sa amťersky otázkou etnogenézy našich dávných predkov mám niekoľko poznámok práve k tejto téme. Kráľa Svätopluka ponechávam človekovi zasvätenému, profesorovi Matušovi Kučerovi.

Odborníci konštatujú, že prvým krokom k etnogenéze národa, t. j. vstupu národa do dejín je akt, keď ľudské spoločenstvo prijme vlastné po-

menovanie, keď sa vytvorí povedomie spolupatričnosti. Toto povedomie dáva etniku možnosť porovnávať seba s druhým, cudzím etnikom. Odborníci na dávnu históriu prišli k poznaniu, že naši predkovia vo Veľkej Morave (názov sa ujal až neskoro po jej zániku, letopisec Nestor ju na začiatku 12. stor. nazýva Slovenská zemľa) prišli k poznaniu, že naši predkovia prijali pomenovanie „Slovene“. Stotožnili sa totiž s dobovým všeobecným pomenovaním pre slovanské národy (kmene). Tento názov si udržali asi do 14. stor.

kedy vďaka českej historiografii boli premenovaní na Slovákov. Bola vtedy taká tendencia: Moravák, Polák, teda i Slovák. Vraj koncovka -ák má hanlivý význam, napr. používa sa v slovách darebák, babrák. Nový názov sa udomácnil však len u mužského obyvateľstva. Ženy až dodnes sa volajú Slovenky, prívlastok má tvar slovenský a krajina či štát Slovensko. Preto si nás i cudzina pletie so Slovincami či Slavoncami.

Premenovaním Slovenov na Slovákov sa naše terminologické (názvoslovné) patálie nekončia. V r. 1883 istý český lingvista Gregor Polívka pri prepise cyrilického tvaru názvu Slovene, kde kmeňové „e“ sa písalo ako graféma „jat“ zamenil na české „ě“, ktoré neskoršie aj naši lingvisti a historici z pražskej školy preniesli do slovenčiny ako „ie“. Tak názov „Sloveni“ mátoží u nás dodnes, a to nielen v širokom povedomí, ale i u mnohých odborníkov. Samozrejme, išlo o jazykový podvod, ktorý s úspechom využili historici - čechoslovakisti, aby slovenský národ vymazali z dávnej histórie. Predsa výraz „slovenský národ“ ako historický sa nemôže rovnať súčasnému výrazu „slovenský národ“. Čo všetko môže spôsobiť ortografická nepresnosť!

Možno i krivdím, spolu s niektorými našimi historikmi, G. Polívkovi. Dá sa totiž predpokladať, že transkripčnú kamufláž spôsobila už dávnejšia ruská historiografia, ktorá pri prechode z cyriliky na az-

buku zamenila spomínané „jat“ na mäkké azbukové „e“, t. j. naše „ie“.

Ale ako súvisia „Slovene“ so starými Slováckmi? Po prvé, je primitívnym, účelovým novinárskym balamutením, že termín „starí Slováci“ si vymyslel expremiér Fico. K tomuto termínu dospeli už dávnejšie rozumni lingvisti a historici. A že tento termín kole oči mnohým našim i cudzím nepravdníkom, je zákonité, pretože podľa nich Slováci nie sú historický národ, ale len pozliepanec rôznych privandrovalcov do tohto regiónu počiatkom 15. st. Alebo tvrdia, že si ho vymysleli štúrovi.

Naši nepravdníci síce pripúšťajú, že existovali starí Češi, starí Poliaci, starí Maďari, ale nikdy nie starí Slováci a ešte pýšiaci sa svojou primárnou etnogenézou v danom regióne.

Teda ako sa veci majú? Slovo má odborník M. S. Ďurica:

„Súčasná historická veda vo všeobecnosti sa riadi metodologickou zásadou, že pre celé obdobie jestvujúcich štátov a národov používajú dnes už zakorenené a všeobecne známe názvy. Čo sa nás Slovákov týka, skutočné vedecké publikácie píšu o Slováckoch a Slovensku aj vo vzťahu na stredovek, ba i starovek (Nemci, Anglosasi aj Rusi). Zrejme okrem českej a maďarskej protislovenskej literatúry, ktorú vlády týchto štátov už takmer (ba aj výše) sto rokov propagačne rozširujú do všetkých knižníc sveta... Prečo iba Slováci by mali v tejto veci postupovať ináč ako napr. naši susedia voči svojím predkom. Je to hlavne STRACH - naša charakteristika, ktorá viedla pápeža Jána Pavla II. k tomu, že na Slovensku aspoň sedemkrát opakovane výzvu „NEBOJTE SA!“, ktorú všade inde povedal raz alebo dva razy. Od tohto strachu - Oslobod' nás, Pane!

Ďalšie slová sú asi zbytočné. Netreba mať vedecké tituly pri mene spredu i zozadu, alebo „zahraníčné“ uznania či univerzity, aby človek pochopil logickosť a oprávnenosť termínu starí Slováci. Nečakám, že našich nepravdníkov toto konštatovanie uspokojí. Nechcú a nebudú to akceptovať. Budú i naďalej balamutiť tento ľud slovenský, kým ho nezaženú do cudzieho košiara. Dúfam, že život ich skoro vymaže z našej pamäti.

VLADIMÍR MIKLÁŠ

(Dokončenie z 1. strany)

No tento ľud sa potom z presne nezistených príčin presťahoval do oblasti dolného toku rieky Dunaj, ale napriek tomu pôvodné teritoriálne označenie mu už zostalo, ibaže s oxymorickým prívlastkom „dunajský“. V názve tohto etnika sa však uskutočnila ešte aj zmena hlásky „v“ na „b“, čo je všeobecne jazykovým a dosť frekventovaným javom, a takto sa z niekdajšieho názvu Volgári utvorilo pomenovanie Bolgári, ako je to s istou modifikáciou i v terajšej bulharskej (a v našom jazyku ako Bulhari).

Pomenovanie Sloveni ostalo teda obyvateľom tých „staroslovenských“ kniežatstiev, ktoré ostali v troch osobitných lokalitách obývať túto pôvodne spoločnú vlasť Slovanov, a to v povodí rieky Moravy a v povodí rieky Nitry (pôvodne Nitavy) - i v Panónii.

No treba sa nám vyrovnáť aj s tou hláskoslovnou podobou tohto mena, kde okrem mena Sloveni existuje aj tvar, ktorý sa dnes neodôvodnene píše s dvojhĺskou -ie-, teda Sloveni. Pôvodne sa tu používal aj osobitný typ litery, tzv. jať.

V ruštine, v zjednodušenej cyrilike, čiže v tzv. „graždanke“, sa táto litera, ktorá sa v podobe azbukového mäkkého znaku s priečnou čiarkou, akoby križikom, používala až do reformy ruského pravopisu v roku 1917, keď ju - možnože aj pre onen križik, v novom, bolševicko-ateistickom a revolučnom ovzduší nahradili jednotne písanou samohláskou -e-, keďže tu nejde o dvojhĺsku -ie-, umelo vnášanú do etnonyma Slovien. Litera jať eufonicky predstavovala len jej tzv. kombinatórny variant, čiže istú výslovnostnú odchýlku, ktorá nemala sémantickú či významotvornú funkciu. Toto môžeme potvrdiť aj na terajšom písaní ruských slov: nebo a seno, ktoré sa do spomenutej reformy v roku 1917 písali práve s touto literou, no ktorá sa v ruštine nikdy nevysslovovali ako dvojhĺska, teda niebo alebo sieno!

S takouto ozvláštnenou podobou písania, a iste aj vyslovovania tejto hlásky -e- sa môžeme stretnúť u mnicha Chrabra v jeho obrane hlaholiky, ba aj vo veľbánsi sv. Cyrila-Konštantína - zvaného PROGLAS, ktorá bola úvodom k jeho prekladu štyroch evanjelií. To nám môže poslužiť ako dokument o možnom akcentovanom chápaní mäkkosti tejto hlásky aj v jeho rodnom kraji, čiže vo vtedajšom dvojročnom, slovensko-gréckom meste Solúne. Pravdepodobne to mohlo byť aj u spomenutého Nestora, v pasáži z jeho citovanej Povesti vremennych let.

Treba však povedať, že o prepis tohto etnonyma, a to už so spomenutou dvojhĺskou, sa pričínili už spomenutí českí slavisti, ktorí mali veľký záujem na tom, aby sa v takýchto prípadoch znevažovalo podporovanie historického povedomia Slovákov, keď cieľ bol práve opačný, aby sa pod menom Sloveni Slovákom vsugerovalo len to povedomie, že ide iba o tzv. všeobecné apelatívum, tožné s dnešným názvom Slovania.

Platí to aj o pomenovaní onoho cirkevnoslovenského jazyka, staroslovenčiny, hoci práve z citovaného textu mnicha Nestora jasne vyplýva, že v dôsledku primárnosti etnického určenia tohto písma, ako teda „Slovenom na Morave“, toto písmo sa podľa toho nazvalo slovenským.

Tu načim upozorniť ešte aj na ďalšiu jazykovo-ideologickú kamufláž, keď pod pojmom staroslovenčina, ako by vlastne malo znieť aj pomenovanie onoho cirkevnoslovenského jazyka, sa začalo pripúšťať len pomenovanie jazyka prekladov úradných textov cisárskej Viedne, hoci to bola len úradná čeština, aj keď s niekoľkými slovákizmi, ktoré však nemohli ovplyvniť charakter tohto úradného jazyka natoľko, aby ho bolo možné kvalifikovať s'aby akúsi staroslovenčinu.

Ale aby si niekto nemyslel, ako si tu vymýšľame tvrdenia bez podkladu, pripomíname, že z písomných archívnych dokladov vyplýva, ako naši predkovia sami seba nazývali Slovenmi. Takto to

Na okraj antisvätoplukovskej rebélie

môžeme napríklad čítať v Živote Metodovom: „My Sloveni, jednoduchý ľud“ a toto označenie prevzal aj náš vládca Rastislav v liste byzantskému cisárovi Michalovi III., keď ho prosil, aby mu poslal učiteľov- misionárov, ktorí by ovládali jazyk jeho ľudu (a keď mu takýchto učiteľov nemohli dať v Ríme).

V tejto súvislosti náš prvý a úspešne známy bádateľ v tejto oblasti Pavol Jozef Šafárik v liste Jánovi Kollárovi (v máji roku 1827) napísal: „Na tom slovu: slovenský, slovenské, Slovensko, na tom jediném slovu visí celá starožitnosť našeho kmene.“

No do diskusie na túto tému najnovšie i s absolútnym novým a prekvapivým pohľadom na etymológiu názvu Sloveni zasiahol slovenský vedec-archeológ, spišský rodák Dr. Cyril A. Hromník, ktorý teraz žije a vedecky pracuje v Kapskom Meste v Juhoafrickej republike. Etymológiu mena Sloven odvodzuje totiž od dravidsko-tamilského jazyka, čiže jazyka tých národov, ktoré žili v susedstve našich predkov v južnej Indii, a to ešte z čias približne od roku 3000 pred Kristom, keď sa potom z dosiaľ tiež nezistených dôvodov odsťahovali najprv do severných oblastí východnej Európy a odtiaľ do dunajsko-karpatskej kotliny, ktorá bola ich už spomenutým posledným spoločným domovom v Európe.

Dr. C. Hromník v tomto názve rozlišuje teda časť dravidskú a časť tamilskú. Podľa neho bezpochyby z dravidského jazyka pochádza slovo sol (z prvej časti tohto zloženého slova), kým druhá časť - veni je už tamilského pôvodu. Slovo sol podľa neho znamená chválu, oslavu, úctu alebo aj velebenie, ba vyjadruje i pojem samotného slova (ako základného vyjadrovacieho prostriedku). Druhá časť - veni označuje bohatosť vlasov, resp. vlasatosť, pričom však v spojení so slovom sol nejde už len o vyjadrenie bežného chápania vlasatosti, ale už aj o vyjadrenie úcty, ba až určitého zbožstvenia princípu vlasovej charizmy, z ktorej vyplýva nevšedná sila, ba aj božská všemohúcnosť. Z toho teda nasleduje, že ľud, ktorý prejavoval úctu k nositeľovi takejto predpokladanej charizmy, osvojil si ho ako svojho boha.

V takomto poňatí sa po následnej a bežnej hláskovej prešmyčke slova sol na slo tvorilo zložené slovo sloveni a z neho napokon i meno Sloveni, ktoré už pred tromi tisícami rokov platilo ako etnonymum našich slovanských predkov. Aj koncové -i v tomto mene sa neskôr začalo vnímať ako označenie prvého pádu množné čísla, z čoho sa následne tvorila aj terajšia podoba jeho jednotného čísla Sloven (čiže nie Slovien, a teda ani Sloveni)! Preto ahisto-

rické, najmä špekulatívne vkladanie dvojhĺsky -ie- do tohto mena treba pokladať za vedecky neodôvodnený a eticky pochybený čin.

Spomenutá hlásková prešmyčka v slove sol je totiž v našom jazyku, ale nielen v našom, celkom bežným, a teda všeobecne jazykovým javom, a jeho dravidský obsah i po tejto prešmyčke možno napríklad evidovať aj v našom slove „bohoslovec“, čiže Boží učiteľ alebo velebiteľ.

Napokon treba ešte povedať, že onen princíp vlasovej úcty nie je len izolovaným javom, vzťahujúcim sa na našich predkov, či iných obyvateľov súvekej Indie, lebo autor Cyril A. Hromník v svojej (žiaľ, len napochytr, a preto kompozične dosť nestírodnej) publikácii, z ktorej vychádzame pri uvádzaní týchto nových poznatkov o mene našich slovenských predkov, cituje tituly viacerých takých cudzojazyčných vydaní, kde sa princíp takýchto dlhovlasových chariziem spája s viacerými vladárskymi európskymi osobnosťami, a to už z oveľa novších čias.

K tomu by sme však mohli pridať ešte aj Knihu sudcov zo Starého zákona, kde sa v takomto zmysle spomína i jeden z posledných sudcov, čiže správcov vyvoleného národa, menom Samson. Aj on bol totiž povestný tou obrovskou silou, ktorá akoby pramenila práve z jeho dlhých vlasov, ale o ktoré prišiel, keď mu ich počas spánku ostrihala jeho podplatená kurtizánska Dalila.

Autor publikácie ho však predsa len spomína, i keď nepriamo, citujúc známu interpeláciu chorvátskeho poslanca Svetozára Miletiča v uhorskom sneme (proti zrušeniu Matice slovenskej v roku 1875), keď povedal: „Karpáty sú pilierom Uhorska a slovenský ľud je jeho Samsonom. Tomu ľudu už dávno ostrihali vlasy, v ktorých väzila národná, duševná i morálna sila, t.j. inteligenciu, ktorá miluje a pestuje svoju národnosť... Samsonovi však rastú vlasy [nové], rastie už sebedomie inteligencie a tá národná obrodí ľud.“

Lenže onen fakt, že náš národ zotrval pri pôvodnom označení našich spoločných predkov a stal sa tak akoby trvalým, hoc len latentným spritomňovaním „hyperdúlie“ aj onej vlasovej charizmy, akoby tým v zákonitej nadväznosti a permanentne prítahoval na seba i záškodnícke plejádny jeho predajných či podnikných „dalí“. Lebo takmer celý svet mohol byť svedkom, do akých krajností tieto s'aby tiež len najaté kurtizány, dokázali zachádzať v nedávno skončenom a už spomenutom spore, a to nielen o umiestnení sochy Svätopluka, ale vôbec aj o jeho historickej kráľovskej hodnosti, čím sa tiež podujali „skl-

bať vlasy“ aj na hlave vlastnej národnej histórie.

Viacere tvrdenia členov ustanovenej rozhodovacej komisie k umele vyvolanému sporu akoby teda prezrádzali stopy kýmsi objednaného a dobre odmeňovaného záškodníctva.

No zároveň si uvedomujeme, že hoc ide napospol o všetko negatívne postoje k nastolenému problému, predsa aspoň u niektorých môžu odrážať azda aj úprimne myslené stanoviská. A tým by ich bolo možné do istej miery aj diskulpovať, a teda nemuselo by sa to hneď pokladať za predajnosť. Mohlo by sa tak zjemniť i naše prísne zrovnávanie onej biblickej Dalily s postupom jednotlivých členov tejto komisie.

Lenže vo svetle faktov a vedeckých poznatkov všetky tvrdenia členov tejto komisie možno označiť - mierne povedané, za pomýlené, pretože prezrádzajú len veľmi obmedzené poznanie historickej problematiky, z ktorej aj tu bolo potrebné vychádzať, ak sa mali sporné otázky posudzovať podľa známej zásady rímskeho historika Tacita, čiže „sine ira et studio“. A zisťujeme, že sa tak vôbec nepostupovalo! Nuž, prichodí nám tu na myseľ výrok spisovateľa Vladimíra Milčiča, ktorý vyslovil v istom publikovanom spore s českým spisovateľom Vackom, že „len hlupák sa môže vyjadrovať o veciach, ktoré nepozná!“

Pripomeňme si teda tvrdenia komisie o tom, že Slováci vlastne kráľov ani nemali, a vládli nám nanajvýš iba kniežatá! V tejto súvislosti i jej predseda, Marína Zavacká, dcéra onej povestnej Kataríny, v televíznej debata k tejto problematike vyslovila otázku, kedy sa vlastne Svätopluk stal kráľom, keď aj autor publikácie Metodov boj - Richard Marsina, Svätopluka označuje len titulom kniežaťa! - Na to je však jednoduchá odpoveď, lebo sa tak stalo iste aj preto, že táto publikácia vyšla v čase, keď nebolo radno pohnevať si vtedajších rozhodujúcich českých ideológov, ktorí vyzdvihovanie Svätopluka ako slovenského kráľa tiež len veľmi neradi videli, ale najmä preto, že vo Svätoplukových časoch, a nielen v jeho, pojem kniežata a kráľa etymologicky i fakticky vyjadroval vlastne rovnocennú vladársku hodnosť.

Treba si totiž uvedomiť, že z čias a prostredia, odkiaľ pochádza aj pomenovanie Sloven, čiže z tzv. indoeurópskeho prajazyka, pochádza i slovo, označujúce vladársku moc, ktorého podoba sa zachovala v litovčine ako kuningas. Z tohto slova sa v nemčine utvorilo slovo König, ako jeho jednoducho prevzatá eufonická napodobenina, zatiaľ čo preberanie tohto slova do sta-

rej slovenčiny muselo najprv prejsť procesom tzv. denazalizácie a vokalizácie nosoviek (čiže ich nahradenie samohláskou), i palatalizácie velár, čiže presunom zadojazyčných spoluhlások k, g, ch, ktoré sa vyslovovali na mäkkom podnebí (lat. zvanom velum) do predojazyčnej polohy (na tvrdé podnebie, palatum), a to či už pred alebo za predojazyčnú samohlásku i, čím tieto spoluhlásky nadobudli novú zvukovú podobu, lebo zo zadojazyčnej spoluhlásky g sa utvorilo predojazyčné z.

A tak sa zo slova kuningas utvorila aj jeho staroslovenská podoba kneNz, pričom aj nosovka eN sa neskôr zmenila na azbukové „ja“. Tak sa utvorilo slovo knjaz a z neho napokon ďalším hláskoslovným pochodom i terajšie naše knieža. No pritom slovo knieža ostalo v rovnakej platnosti pri označení vladárskej hodnosti ako nemecké slovo König, ktoré je teda synonymné so slovom knieža.

Chápanie jeho synonymity, a to s našim neskoršie prevzatým označením vladárskej hodnosti v podobe slova kráľ, možno pokladať za určitú kuriozitu, ktorá sa v našich končinách najvypuklejšie prejaví, keď obdobie vlády najslávnejšieho vladára Franskej ríše Karola Veľkého sa obvykle člení na obdobie rokov 768 až 814, keď vraj vládol ako kráľ a od roku 800 aj ako cisár. Kuriozita je totiž v tom, že v pojme kráľ je iba preinačená podoba jeho krstného mena Karl! Takéto označovanie „kráľovskej“ vlády Karola Veľkého platí totiž len pre našu jazykovú oblasť. Lebo Nemci aj vymedzenie jeho vladárskych rokov 768-814 naďalej označujú len pod pôvodne prevzatou podobou názvu tejto vladárskej hodnosti, čiže ako König, zatiaľ čo my už tieto roky jeho vládnutia označujeme titulom kráľa, čiže tautologickou obmenou jeho vlastného mena Karl! Lenže toto nové pomenovanie vladárskej hodnosti neznamená ani jej nové, akoby hierarchicky vyššie chápanie, a najmä nie ako jeho všeobecné uplatnenie.

O jeho zavedenie u nás sa pravdepodobne pričínili sám Svätopluk, a to niekedy v záverečných rokoch svojho takmer polstoročného vládnutia. Takýmto úctyvzdaním mohol sledovať získanie francskej priazne, svojho mocného suseda, čo možno označiť za dôkaz jeho politickej, a teda aj jeho určitej takticko-oportúnnej múdrosti, a tým bol Svätopluk ako politik a stratég dobre známy. Pritom pamätal i na účinné zveľádovanie svojich vlastných síl, na čo sa však Frankovia dívali iste len s veľkou nedôverou, aby napokon aj oni výdatne podporili útok nomádskych maďarských kmeňov proti Svätoplukovej ríši, v čase už bez jeho pevnej ruky!

No nemožno vylúčiť ani to, že v onom geste použitia osobného mena takej mimoriadne úspešnej politickej osobnosti, ako bol Karl der Grosse (čiže Karol Veľký), aby sa stalo zovšeobecným označením vladárskej hodnosti, je len potvrdením toho, že kto sa o to u nás v daných okolnostiach pričínil, sám musel byť veľkou a politicky rozhladenou osobnosťou. Lebo Karola Veľkého právom možno označiť za otca stredovekej Európy, ktorý ju po definitívnom zániku Rímskej ríše (totiž aj jej neskoršej Východnej a Západnej časti) postavil na nohy kultúrne, hospodárske, a teda i politicky, a tento akt mohol byť teda aj opodstatnene chápaným a vyjadrením uznania tejto vsutku veľkej osobnosti.

V tejto súvislosti je teda iste namieste aj otázka, kto iný, ak by to nebol Svätopluk, a v akom inom prostredí, resp. v časovom vymedzení, ak nie v jazykovo-politickej oblasti moravskoonitrianskych Slovenov, keď bol ich posledným vládcom on - mohol sa teda zaslúžiť o takýto veľkolepý, no doteraz nedocenený prejav úcty našich slovenských predkov tomuto naozaj veľkému európskemu panovníkovi, čo iste nemá obdoby medzi vtedajšími národmi či kmeňmi súvekej Európy!?

(Pokračovanie na 10. strane)

KULTÚRA Č. 1/2011 VYJDE S DÁTUMOM 12. JANUÁR 2011

KULTÚRA
DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY
PREDPLATNÉ V ROKU 2011

Kultúra je dvojtýždenník pre kultúru, literatúru a myslenie o spoločnosti. Ponúka tradíciu inteligentnej publicistiky, ktorá sa hlási k jedinej závislosti dôstojnej človeka - závislosti od etiky. Okolo tejto závislosti sa neschádzajú ľudia, ktorí predávajú svoj talent a vzdelanie, ale tí, ktorí „zadarmo dostali“, preto aj „zadarmo dávajú“.

Vytvárajú tak platformu na diskusiu o významných otázkach slovenskej spoločnosti, jej koreňoch, tradícii, ale aj jej súčasnom stave, s dôrazom na mravnosť jej intelektuálnych elít.

Duchovný rozmer života jednotlivca a národa tvorí chrbticu nášho záujmu v čase, keď sa za mimikri globalizujúceho sa sveta neraz skrýva potláčanie národných kultúr.

Kultúra nezápasi proti ničomu. Kultúra vedie zápas o ničom. Nepresievďame, neagitujeme, nezastrašujeme. Inšpirujeme.

Darujte dobrým priateľom Kultúru! Prispajte tak k obrode národa a spoločnosti. Kto si predplatí Kultúru, investuje nielen do seba, ale aj do rozvoja svojej vlasti.

Objednať si môžete Kultúru v Slovenskej pošte, a. s., alebo aj na e-mailovej adrese Kultúra@kultura-fb.sk.

Jeden výtlačok v roku 2011 stojí 1,20 eur. V roku 2011 vyjde 21 čísel.

Advent

(Dokončenie z 1. strany)

„Každá revolúcia sa robí na to, aby sa zo zlodejov a prostitútok stali filozofi a básnici.“

Pripomínam to zámerne na sklonku roka, v ostatnom tohtoročnom vydaní, lebo tento čas by mal byť naopak očakávaním Narodenia Ježiša Krista. Narodí sa rovnako ako každý rok - malý, bezmocný, zohrievaný iba dychom oslíka. Spoznajú ho iba traja mudrci z Východu. No bude rásť, bude dospievať, bude kázať, bude robiť zázraky, premení vodu na víno v Káne Galilejskej, bude hlásať Dobrú zvesť i plakať nad Jeruzalemom, vzkriesi Lazara, ukrižujú ho a vstane z mŕtvych, vstúpi na nebesia, aby ukázal človeku, že má cenu hodnú smrti Božieho Syna.

To všetko sa každoročne opakuje, aj keď sa v skutočnosti stalo iba jediný raz, aby sme v rytme života znova a znova počuli pozvanie premeniť seba a tak, cez seba, premeniť svet.

Slovensko nezachráni pseudoromantický návrat k predkresťanskej kultúre, k Perúnovi, Svarogovi, k panteistickým predstavám o oživotvorennej a preduchovnenej prírode, ku ktorej sa utiekajú citliví mladí ľudia, sklamaní vývinom tohto času. Skôr ide o šikovné víťazstvo cudzej myšlienky, ktorá vtrhla do nášho života ako triestivá náhrada pre religióznu ľudskú dušu, podobne ako všetky formy okultizmu, šamanstva, budhizmu atď. Práve týchto citlivých, ušľachtilých ľudí potrebuje ktosi paralyzovať, vylúčiť z reálneho aktívneho zápasu, preto ich túžbu po pravde vedie preč od Pravdy, do hôr, k snahám rekonštruovať čosi, čo sa už rekonštruovať nedá, od autenticity k napodobenine, od originálu k falzifikátu. Hoci si zapletajú vrkoče ako naši predkovia na podobu boha Veleša, nepostrehnú, že ktosi vrkoče tohto národa rozpletá na tisíce nesúrodých pramičkov. Nie sú alternatívou, len íverčekom minulosti, ktorá sa už nevráti.

Ježiš Kristus, ktorého narodenie do tohto biedneho sveta si pripomíname ako šancu narodiť sa spolu s ním znova, spolu s ním sa znova stať dieťaťom v čistote a dôvere, v úmysle milovať, odmietol ponúkané kráľovstvo tu na zemi. Pre tých, ktorí očakávali svojho politického vládcu a záruku nielen ich oslobodenia od okupácie, no aj záruku opaku - moci nad inými, to bolo sklamanie, ba priam zrada či urážka. Každý, kto si ho teda dvíha ako zástavu, aby naplnil svoje ambície vládnuť, je v spore s ním. Ježiš Kristus preto nemohol byť pri nijakom pokuse o ovládanie sveta, pri násilnej internacionalizácii, kozmopolitizácii či globalizácii pod akýmkoľvek znamením, či už to bola svastika ukradnutá nacistami z predkresťanskej slovanskej symboliky, či krvavý pentagram okultného boľševizmu, či modrá tzv. Dávidova hviezda.

Ak máme my Slováci ešte najštr silu na život v mori dravých národov, na rozvíchrených vlnách pokusov rozpustiť iné národy ako kocky cukru v káve, tak je to práve Kristus, kto je Cesta, Pravda a Život.

TEODOR KRÍŽKA

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Proti takémuto postupu pražskej vlády veľmi rozhorčene protestovali americkí Slováci. Združenie slovenských katolíkov vydalo prehlásenie, kde sa hovorí: „Ztročený náš národ slovenský už mnohé zauchá zniešiel v posledných rokoch. Bránil sa ovšem, ale po kresťansky vždy odpúšťal. Posledne však tzv. „bratské“ vládné kruhy v Prahe opovážili sa ísť až nad všetku mieru našej ľudskej, bárs i kresťanskej trpezlivosti. Tešili sme sa, že naša oslobodená podtatranská bratrina pošle nám zo stredy svojho toho najvýznamnejšieho syna, prvého slovenského biskupa, tichého a pokoj milujúceho Jána Vojtaššáka... Sklamali sme sa. Vláda česko-slovenskej „demokratickej“ republiky paholským šmahom oborila sa na nás Slovákov, ba dovolila si aj uraziť a pohaniť nami váženého a túžobne očakávaného hosťa-otca insinuáciou, že „v Amerike nemá čo čeláť“ a že ona „zná katolíckych biskupov, ktorí lhajú“. Toto je zaucho, ktoré prevyšuje našu ľudskú, bárs i kresťanskú trpezlivosť. Mlčať teraz? Zase prehltnúť všetko, vraj z lásky ku česko-slovenskej vzájomnosti, a týmto zavdať príčinu ku novým podobným „bratským“ urážkam v budúcnosti? Nie, sto ráz nie! NIKDY!“ Americkí Slováci tu hovorili tak, ako cítili aj Slováci pod Tatrami, ale cenzúra a hrozba trestu im to nedovolila.

Biskup Vojtaššák - spoločne s biskupmi Blahom, Kmeťkom a Jantauschom - mohol navštíviť Slovenskú Ameriku až o tri roky neskôr, v júni-júli 1926 pri príležitosti svetového Eucharistického kongresu v Chicagu. Ponaštevovoval viaceré slovenské osady a s obdivom hodnotil prácu slovenských kňazov v Amerike. Dňa 7. júla 1926 sa zúčastnil na Slovenskom dni v Pittsburgu, kde v prítomnosti 80.000 krajanov pochválil amerických Slovákov, ktorí „nielenže nezvražnili vo viere svojich predkov, ale v tejto sa utužili.“²²

Medzitým na Slovensku bolo treba ďalej hájiť záujmy Cirkvi. Po celý čas trvania predmnichovskej republiky vážnou spornou záležitosťou medzi vládou a biskupmi bola školská otázka. Politika vlády v tomto ohľade bola nepremyslená a jednostranná. V r. 1919 vláda poštatnila všetky katolíckych gymnázia a učiteľské ústavy na Slovensku (išlo o 21 gymnázií a 17 učiteľských ústavov), vraj preto, že „boli maďarské“. Evanjelické gymnázia však nepoštatnila, hoci aj tie boli pred prevratom rovnako maďarské. Bola to otvorená diskriminácia a skryté úsilie ešte viac vyostrit katolícko-evanjelický pomer. Základné školy štát síce cirkvám ponechal, ale podporoval ich veľmi skúpo. Ak obec alebo farnosť nevládala alebo nechcela školy vydržiať, štát prebral o ne starostlivosť, ale ich zároveň aj poštatnil. Takýmto spôsobom bolo v rokoch 1919-1924 poštatnených asi 800 škôl, takže v septembri 1924 bolo na Slovensku už len 2731 cirkevných škôl, z celkového počtu 3741 základných škôl.²³ Proti úsiliu poštatniť všetky školy zorganizovali slovenskí biskupi podpisovú akciu, na ktorú v krátkom čase zozbierali 774 771 podpisov. Pod tlakom tohto masového protestu a po viacerých rozhorčených interpeláciách ľudáckych poslancov v pražskom parlamente, vláda ustúpila. Netreba uvádzať, že iniciátorom a horlivým uskutočňovateľom tohto protestu bol biskup Ján Vojtaššák, ktorému školstvo vždy bolo srdcovou záležitosťou.

Biskupi protestovali aj proti šíreniu kultu Jána Husa, proti telocvičnej organizácii Sokol a iným novotám, ktoré prichádzali z Česka na Slovensko. V marci 1924 vydali obezňník, v ktorom zakazovali kňazom a veriacim vstupovať do telovýchovnej organizácie Sokol a zúčastňovať sa na jej podujatiach. Vláda na to reagovala ďalšími proticirkevnými opatreniami: rušila cirkevné sviatky a zavádzala štátne, parcelovala cirkevné majetky a pripravovala sa odluka Cirkvi od štátu.

Ku koncu roka 1924 sa slovenskí biskupi rozhodli k spoločnému kroku, ktorým sa verejne odsudzujú bezprávne páchané proti Cirkvi a veriaci sa vyzývajú, aby sa vyhybali určitým akciám, členstvám v určitých organizáciách a účasťam na určitých podujatiach. Na

Biskupi Ján Vojtaššák a Michal Buzalka v Dčine roku 1957

FRANTIŠEK VNUK

Biskup Ján Vojtaššák v rokoch 1918-1938

Prednesené na konferencii o biskupovi Jánovi Vojtaššákovi v Spišskej Kapitule 21. októbra 2010

spoločnej konferencii dňa 26. novembra 1924 sa dohodli, že vydajú pastiersky list, ktorý sa bude čítať vo všetkých kostoloch 28. decembra, t.j. v nedeľu medzi Vianocami a Novým rokom.

List vyvolal vo vládných kruhoch veľké pobúrenie. Najmä tá jeho časť, v ktorej sa katolíkom zakazuje členstvo v anarchistických, komunistických a socialistických spolkoch a organizáciách a veriaci, čo sú v nich organizovaní, sa vyzývajú, aby z týchto nezabožských spoločností vystúpili.²⁴ Britský konzul v Bratislave v svojom hlásení do Londýna zaznamenal: „Mimoriadnou udalosťou v slovenskej politike bol pastiersky list, čítaný v kostoloch 28. decembra. V zmysle zákona o ochrane republiky vláda zakázala jeho čítanie a mnohí kňazi budú stíhaní za nedodržanie tohto zákazu.“ Konzul dodáva, že iniciátormi listu sú biskupi Fischer-Colbri a Vojtaššák. A pokračuje: „Pastiersky list je medzníkom v slovenskej politike a preto vám ho posielam v doslovnom preklade celý... Z autoritatívneho prameňa sa dozvedám, že nebol inšpirovaný Rómom. Podľa obsahu usudzujem, že je dielom niekoľkých autorov. State o Sovietskom zväze mohol napísať biskup Blaha zo Sv. Kríža nad Hronom, ktorý mi nedávno zdôrazňoval ako článok kresťanskej viery, že my (t.j. Angličania) a Francúzi neunikneme Božiemu trestu za to, že sme nepotlačili boľševizmus v Rusku. Pohrozienia cirkevnými trestami v pastierskom liste nesú pečať mentality biskupa Fischera-Colbrieho a otcovský príhovor pravdepodobne pochádza od dobromyseľného biskupa v Nitre.“²⁵

Pretože českí biskupi podobný pastiersky list nevydali, pražská vláda upodotrievala Vatikán, že odtiaľ vyšiel podnet k tejto akcii slovenských biskupov. Toto podotvorenie vyvrátil biskup Kmeťko verejným vyhlásením 26. januára 1925. Odmieta názor, že by „list inšpirovali cudzie vplyvy nepriateľské Česko-Slovenskej republike“, opätovne osvedčuje lojalitu biskupov voči republike a uisťuje, že k tomuto kroku biskupov nevedli nijaké protištatné úmysly, ale iba ohľady na vieru a mravy, ako i spoločné dobro štátu.²⁶

Vláda prijala toto vysvetlenie s rezervou a odpovedala naň vládnym prehlásením z 5. marca 1925, v ktorom vyslovuje nové principiálne stanovisko, že v repub-

like štátne a ústavné zákony stoja nad cirkevnými a že urovnanie vzťahov medzi Cirkvou a štátom očakáva v tomto smere ústupky zo strany Cirkvi. Biskup Vojtaššák na to reagoval slovami Sv. Pisma: „Nám treba viac poslúchať Boha ako ľudí.“²⁷

Opatrenia proti Cirkvi neprestávali. Ďalším prejavom protináboženskej orientácie vlády bol návrh zákona „o nedeľiach, sviatkoch a pamätných dňoch“, ktorý bol predložený parlamentu v marci 1925. Viaceré cirkevné sviatky mali byť zrušené, vyhlásené za pracovné dni, alebo nahradené inými. Novým sviatkom mala byť aj spomienka na Jána Husa, ktorý bol upálený v Kostnici 6. júla 1415, ale v očiach Cirkvi (a teda slovenských katolíkov) bol pokladaný za heretika. Na Slovensku Hlinkova ľudová strana za tichej podpory katolíckej hierarchie organizovala verejné protestné zhromaždenia. Nikde nemali tieto protesty mohutnejší priebiech, ako na Spiši. Na veľkej ľudovej manifestácii v Žiline (26. apríla 1925) zhromaždenie vyneslo 21-bodovú rezolúciu, v ktorej žiadalo, aby „vo všetkých školách boli vyvesené kríže a aby obrazy Jána Husa boli nahradené obrazmi sv. Cyrila a Metoda. Protestujeme proti zavádzaniu kultu Jána Husa a žiadame, aby zákon o sviatkoch bol pozmenený, aby 6. júl ako sviatok bol na Slovensku zrušený.“²⁸

Mnoho rečí, článkov, parlamentných debát a verejných diskusií odznelo v súvislosti so zákonom o odluke Cirkvi od štátu. Ako sa spomína vyššie, takúto odluku proklamoval prezident Masaryk ešte pred vznikom republiky (z 18. okt. 1918) vo Washingtonskej deklarácii. Revolučné národné zhromaždenie a prvé vlády republiky si tento bod deklarácie prisvojili a pracovali na jeho uskutočnení. K odluke nedošlo iba pre húževnatý odpor slovenských a moravských katolíkov.²⁹ Známy český publicista F. Peroutka vtedy napísal, že „Slovensko funguje ako konzervatívna hamovka na rozbehnutom voze pokroku.“ Dnes môžeme s určitou dávkou istoty tvrdiť, že nebyť tejto „konzervatívnej hamovky“, Slovensko by bolo po náboženskej stránke skončilo tam, kde je dnes Česká republika. A dnes, keď už poznáme zákulisie politického a spoločenského vývoja v medzivojnových

rokov, vieme, komu treba za to ďakovať: odvážnemu a nebojácnemu postojú našich biskupov, medzi ktorými na prvom mieste bol Ján Vojtaššák.

Keď sa už zdalo, že konflikt medzi vládou a Katolíckou Cirkvou vstúpil do fázy prímeria, v lete 1925 prepukol znova v podobe sporu medzi Prahou a Vatikánom. Spor vznikol z príležitosti osláv Jána Husa, ktoré sa mali konať 6. júla 1925.³⁰ Oslavy mali otvorene protikatolícky charakter a Vatikán prejavil svoje nesúhlas tým, že odvolal z Prahy svojho nuncia.³¹

Tieto udalosti polarizovali spoločnosť v celej republike. Kým v Čechách väčšina obyvateľstva išla s vládou, na Slovensku prevažná väčšina solidarizovala so Sv. Stolicou. Nastalo obdobie novinárskych polemík, kde sa Katolíckej cirkvi opäť ušlo mnoho nezaslužených urážok.³² Biskupi Česko-Slovenska pokladali za potrebné vydať pastiersky list, ktorý sa čítal vo všetkých katolíckych kostoloch 16. augusta 1925. V liste sa konanie Vatikánu stavalo do objektívneho svetla a interpretovalo sa z katolíckeho hľadiska.³³

Stav diplomatického napätia trval až do konca roka 1927 a bol zakončený dohodou (tzv. modus vivendi) medzi Sv. stolicou a pražskou vládou v januári 1928.

Dá sa povedať, že od roku 1928 sa náboženský život na Slovensku už mohol rozvíjať v relatívne pokojnej atmosfére. Čas a energia, ktorú biskupi plynuli v nepotrebnom obrannom boji za práva katolíkov a záujmy Cirkvi, sa teraz mohli využiť v budovateľskom diele pre dobro a povznesenie veriaceho ľudu. A tu sa Ján Vojtaššák znova prejavuje ako mnohostranne aktívny arcipastier. Túto stránku jeho činnosti podrobne zachytili jeho životopisci a zaoberajú sa ňou viacerí prednášatelia tohto sympózia. A preto sa tu predkladá iba v krátkosti.

Ján Vojtaššák bol predovšetkým pastoračný biskup. Aby veriaci ľud mal dobrých pastierov a aby pastieri mali správnu predstavu o svojich zodpovednostiach a o duchovnej práci medzi ľuďmi, zvolal diecéznu synodu. Táto synoda - jedinečná svojho druhu na poprevratovom Slovensku - sa konala 21.-23. júla 1925. Prerokovali sa na jej všetky aktuálne témy pastorácie i cirkevnej správy, problémy far-

ností i diecézy: duchovný život kňazstva, Boží kult, sviatosti, seminár a výchova bohoslovcov, školy, katechéza detí, mládeže a dospelých, sociálne aktivity a spolky, cirkevný majetok, diecézna taxa, kňazské penzie, kantori a kostolníci, styk farských úradov s biskupským úradom, atď. Synoda venovala pozornosť každej stránke duchovného i spoločenského života diecézy. Biskup Vojtaššák potom osobne navštívil každú farnosť nielen aby sa presvedčil, ako sa rozhodnutia synody uskutočňujú, ale aj aby sa mohol stretnúť a porozprávať s tými, pre duchovné dobro ktorých boli tieto opatrenia určené.

Vo všetkom svojom konaní Ján Vojtaššák bol ozaj ľudový biskup, ktorý úplne odvrhol predstavu biskupa ako cirkevného kňaza. Pred prevratom dedinskí veriaci videli biskupa len pri birmovkách, keď prišiel na koči ťahanom štvorkou koní. Prišiel k nim, ale nie medzi nich, nerozprával sa s nimi - iných dôvodov aj preto, lebo častejšie ako nie po slovensky nevedel. Ľuďom a zdal by neprístupným, zatiaľ čo Vojtaššák im dal cítiť, že je jedným z nich. O jeho skromnosti svedčí aj to, že zdevastovaný a vypálený kaštieľ v Štiavniku, ktorý kedysi slúžil ako biskupské letovisko pre odych a zotavenie, dal obnoviť. Nie však pre vlastné potreby. Po renovácii ho odovzdal misionárom Spoločnosti Božieho slova, ktorí tam otvorili malý seminár pre svojich chovancov. (Iróniou osudu sa stalo, že tento kaštieľ, ktorý mal byť jeho miestom odpočinku sa stal v roku 1945 jeho väzením).

Inou srdcovou záležitosťou biskupa Vojtaššáka v medzivojnových rokoch bolo katolícke školstvo a vyučovanie náboženstva na štátnych školách. Už sa spomínalo jeho úsilie - v spolupráci s ostatnými biskupmi - o záchranu katolíckeho školstva. Ako biskup podporoval zriadenie nových katolíckych škôl. Pre výchovu učiteľského dorastu zriadil (presnejšie povedané: obnovil) v Spišskom Podhradí biskupský učiteľský ústav pre výchovu katolíckych učiteľov a organizov. Pre výchovu ženského učiteľského personálu dal postaviť ústav v Levoči. Absolventi týchto ústavov predstavujú celú generáciu vynikajúcich učiteľov, ktorí v službe Cirkvi a národa vykonali kus obdivuhodnej, i keď ešte stále plne nedocenennej, práce.

Rovnakú starostlivosť venoval aj výchove kňazského dorastu. V r. 1930 postavil malý biskupský seminár a v r. 1933 zmodernizoval a o jedno poschodie rozšíril veľký seminár. Spišský seminár sa pod jeho starostlivým dohľadom stal jedným z najlepších v celej Č-SR. Vedel vybrať vhodné osobnosti pre riadenie fakulty a vedenie seminára. Za 25 rokov jeho biskupstva diecéza pribudlo 203 nových kňazov, z ktorých on osobne vysvätil 188. Veľmi dbal na odbornú výchovu budúcich kňazov a mnohých bohoslovcov posielal na štúdiá do Rima, Viedne, Innsbrucku, Jeruzalema a inde. V tomto ohľade pekné svedectvo o ňom vydali takí odchovanci seminára, ako bol Ladislav Hanus, Jozef Kúttnik-Šmálov, Janko Silan, Mikuláš Šprinc, Jozef Kapala, Štefan Náhalka, Viktor Trstenský, Ján Hutrya a mnohí ďalší.

Obdivuhodná bola jeho duchovno-sociálna činnosť v rámci katolíckej charity. Ako spomína jeho životopisec, slovenskí biskupi si už v roku 1921 rozdelili úlohy, ktorým sa budú osobitne venovať. Biskupovi Kmeťkovi pripadla starostlivosť o zámorské misie, Marián Blaha sa mal venovať záležitosťam katolíckeho školstva a Ján Vojtaššák záležitosťam charity. Dr. J. Tomanóczy takto zhrnul Vojtaššákovu činnosť na tomto poli: „Ako predseda Ústrednej charity na Slovensku zorganizoval Ústrednú charitu v Bratislave, odkiaľ sa rozrástla po všetkých diecézach v 507 odbočkách a v 26 sociálnych ustanovizniach, ktoré na podporách pre chudobných a sociálne slabších vydali ročne vyše 5 miliónov korún.“¹⁷ (Pre porovnanie: V rokoch 1930-1938 denná mzda nádenníka sa pohybovala v rozmedzí 8 - 10 korún.)

Veľa by sa dalo povedať o jeho vzťahu k reholiam, ktorý bol srdečný a ústretový. Podporoval rehole, ktoré už

dlhšie pôsobili v diecéze (jezuiti, františkáni...) a povolal nové (redemptoristi, verbisti, školskí bratia...)

Sú ešte aj iné úseky budovateľského úsilia a pastoračnej starostlivosti tohto „muža viery a modlitby“,¹⁸ ktoré nie sú zachytené v tomto príspevku. Treba dúfať, že ich odkryjú tí, čo o nich vedia viacej. Lebo pri hodnotení činnosti biskupa Vojtaššáka zatiaľ vidíme iba vrchol ľadovca, ktorého deväť desiatín je pod vodou.

Ako uzavrieť tento príspevok? Vari krátkou pripomienkou tradičného obradu biskupskej vysviacky, kde sa kandidáta pýtajú: „Chceš brániť poklad viery v jeho čistote a neporušenosti aj za cenu preliatia krvi?“ Ján Vojtaššák s plným vedomím vážnosti tejto otázky odpovedal: „Chcem.“ Tento sľub plnil od prvého dňa svojho biskupstva až do posledného dňa svojho života. Oprávnené teda mohol napísať básnik Janko Silan, že životná cesta spišského biskupa bola „celkom taká“, ako životná cesta sv. Pavla apoštola:

ved' je to známe, koľko ráz
väzenie, búrka, bitka, mráz...
úsilie divé vlkolaka,
čo zdeptať túži všetkých nás.

POZNÁMKY

1. „Slovenskej verejnosti v Amerike do láskavej pozornosti“. In: *Jednota*, 1. aug. 1923. Redaktor *Jednoty*, Jozef Hušek, vylčil pražskej vláde: „Len v boľševickom Rusku by bolo možné to, čo sa stalo v Česko-Slovensku najdp. biskupovi Vojtaššákovi“ (*Jednota*, 25. júla 1923). Inde zas zazlieva ministromi Malypetrovi, že „gorazdovcov-pavlikovcov, boľševikov, tých pustí, tí majú slobodu ísť, kam chcú, len biskup Vojtaššák nemúže k nám, pretože by potešil a posilnil nás vo viere našej. Je to rovnosť? Je to sloboda? Je to demokracia?“ - „Biskup Vojtaššák a Malypetr“. In: *Jednota*, 5. sept. 1923.
2. *Jednota*, 14. júla 1926.
3. Pozri: POSTĚNYI, J. (ed.), *Katolícke Slovensko, Trnava 1933*.
4. Medzitým do zboru biskupov Slovenska pribudli ďalší členovia: Pavol Jantausch, apoštolský administrátor v Trnave (vymenovaný v apríli 1922), Jozef Čársky, apoštolský administrátor rožňavsky a od r. 1925 (po smrti biskupa Fischera-Colbrieho) biskup košický.
5. FO 371/10677/C 2876.
6. List v takmer jeho úplnosti cituje aj Viktor Trstenský (op. cit., s. 125-127).
7. Sídlo banskobystrického biskupa bolo vo Sv. Križi nad Hronom (dnes Žiar nad Hronom). Až biskup Škrábik ho preniesol natrvalo do Banskej Bystrice.
8. FO 371/10677/C 2876.
9. FO 371/10677/C 3448.
10. Cf: Sk, 4, 19.
11. Slovák, 28. apríla 1925. V kompromisnom zákone o sviatkoch bol potom zavedený aj sviatok sv. Cyrila a Metoda (5. júla) aj Mistra Jána Husa (6. júla).
12. SIDOR, K., cit. d., s. 105.
13. Oslavy mali mať veľmi slávnostný ráz. Odôvodňovalo sa to tým, že ide o oslavy, ktoré sa mali konať v r. 1915, na 500. výročie upálenia J. Husa. ale nemohli sa uskutočniť, pretože bola vojna, Česko bolo pod nadvládou katolíckych Habsburgov. V oslobodenej vlasti si to vraj národ chce vynahradiť. Patronát nad oslavami prevzal prezident Tomáš G. Masaryk a čestným predsedom prípravného výboru osláv bol predseda vlády Antonín Švehla. Vatikán sa cítil dotknutý protikatolíckym tónom osláv a protestnej nóte oznámil pražskej vláde, že účasť vládných činiteľov na takomto podujatí pokladá za urážku a za týchto okolností pápežský nuncius bude z Prahy odvolaný. - FO 371/10677/C 9305.
14. Pozri: VNUK, F., *Kriza vo vzťahoch Praha-Vatikán v roku 11925*. In: *Historický zborník*, Zv. 9 (1999), s. 62-68.
15. Stanovisko vlády v tomto spore vyjadril minister zahraničia Dr. E. Beneš 4. novembra 1925 takto: „Nikomú nedovolíme, aby nám útočil na mistra Jána Husa, nášho národného hrdinu... V tejto veci nemôže byť nijaký kompromis. Som presvedčený, že k odluke Cirkvi od štátu dôjde a dúfam, že ju dosiahneme dohodou a bez konfliktov, ktoré nakoniec neosožia nikomu.“ - FO 371/10677/C 14588.
16. FO 371/10677/C 3321
17. In: TRSTENSKÝ, V., cit. d., s. 140.
18. „Ján Vojtaššák - muž viery a modlitby“. In: KAPALA, J., *Spod Roháčov po Vatikán*, Cambridge, ON 1972, s. 220-222.

Svedectvo o slovenských koreňoch Sándora Petófiho

Slovenská literárna historiografia sa pravdepodobne až r. 2001 dozvedela o rodokmeni básnika Petófiho - Petrovicsa z pera publicistu Júliusa Handžárika (Slovenské pohľady „Causa psychiatrica“). A to napriek tomu, že už v lete roku 1958 výprava akademikov - historikov Maďarskej akadémie vied a umení, vedená akademikom Andrejom Dienešom, v podjavorinskom kraji, osobitne v matrike obce Vaďovce našla mená básnikovho pradeda Juraja (1723) a deda Tomáša (1768).

S ničím sa nezdôverili obci, ale ani literárnemu svetu. Ich nález však zaznamenal matrikár susednej obce Lubina do obecnej kroniky, ktorý výprave robil sprievodcu a prekladateľa.

Michal Petrovič (1889-1971), asi druhá generácia

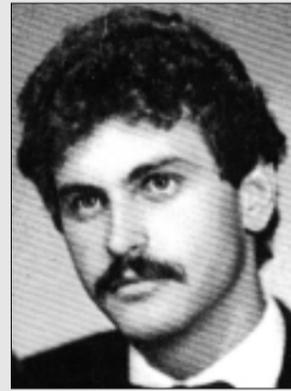
Som rodák z obce Vaďovce. Posledných osem rokov som ako historik-amatér pátral v rodnej obci o pravdivosti legendy, že je kolískou Sándora Petófiho - Alexandra Petrovicsa. Keďže Petrovičovi v obci sú evanjelici, hľadal som zápis o básnikovom otcovi Štefanovi v ev. a. v. matrike kostolniansko-vaďovskej cirkvi, vedenej však iba od roku 1784. Neúspešne.

Úspechom je len materiál o rode Petrovičovcov (Marišinych), ktorí sa ukázali ako paralelná línia s tou Petófiho na Slovensku v mojej rodnej obci.

Venujme pozornosť zápisu v lubinskej kronike za rok 1958 na str. 104-106: „Do našej obecnej kroniky bezprostredne síce nezapadá, ale pre pamiatku do nej zaznamenávam ešte nasledovné: v mesiaci august toho roku som bol požiadaný akademikom Andrejom Dienešom, ktorého Maďarská akadémia vied a umení vyslala na Slovensko pátrať po predkoch maďarského básnika Alexandra Petófiho - Petrovicsa, aby som mu bol v jeho poslaní nápomocný, lebo sa vraj dozvedel, že o predkoch básnikových je mi niečo známo. Svoju skromnú pomoc som mu

Sándor Petófi

Ján Petrovič (nar. 1958), predstaviteľ cca 4. generácie

ochoťne prisľúbil, nakoľko skutočne som viackrát počul a čítal a mal som aj niektoré záznamy, že kolískou pokrvných veľkého maďarského lyrika sa nachádza v tomto kraji.

Z kroniky historika Dr. Jul. Étheyho a z matrik r. kat. cirkvi vaďovskej (teraz uložených v kat. farskom úrade na St. Turej) zistil som toto: Otec Petófiho Štefan Petrovics (matka Mária, rod. Hružová, narodená v Necpalochoch v Turci) sa narodil v Kasztálovej 1 pri Aszóde v Maďarsku 15. 8. 1991. Pôvodne sa písal ako i jeho predkovia Petrovitz; meno (priezvisko) si dal na Petrovicsa pomadžarčít roku 1823. Básnik Tomáš Petrovitz (písaný v inotexti matričnom pôvodným rodným menom) sa narodil vo Vaďovciach 21. decembra 1768.

Pradedo Juraj Petrech (ako ostatní Petrovičovci v kat. matrike sú tak poznamenaní a aj dosiaľ sa tak medzi sebou volajú, ale slovenským pravopisom Petrovičovci podpisujú) sa narodil 20. 9. 1923 vo Vaďovciach a jeho manželka Barbara, rod. Pažitková.

Ďalšie mená starších Petrovičovcov som zistiť nemohol, lebo všetci Petrovičovci od začiatku reformácie sú podnes evanjelici, ale v rokoch 1721-1783 boli vedení v r. kat. cirkevných matrikách.

Len ešte jeden predok básnikov je spomenutý v okresnej kronike Dr. Étheyho: „Vagujhely es vidéke“ - Martin Petrovitz, doslovne tak písaný - ktorého nitriansky stoličný výbor slávnostne zasaďavší v okresnom sídle v Nov. Meste n. Váhom v r. 1668 vyhlásil za armálneho zemana (bezzemka).

Do pokrevstva rodiny Petófi - Petrovicsa sa svojho času priznávali aj niekdajší dvaja bratia (už dávnejšie pochovaní) Juraj a Ján Petrovičovci, ktorých predkovia sa niekedy tiež z Vaďoviec do Lubiny presťahovali.

Zápisy tejto kroniky boli prečítané a schválené MNV 31. 3. 1959. Švok, v. r., Franová, v. r. tajomník MNV, predseda MNV

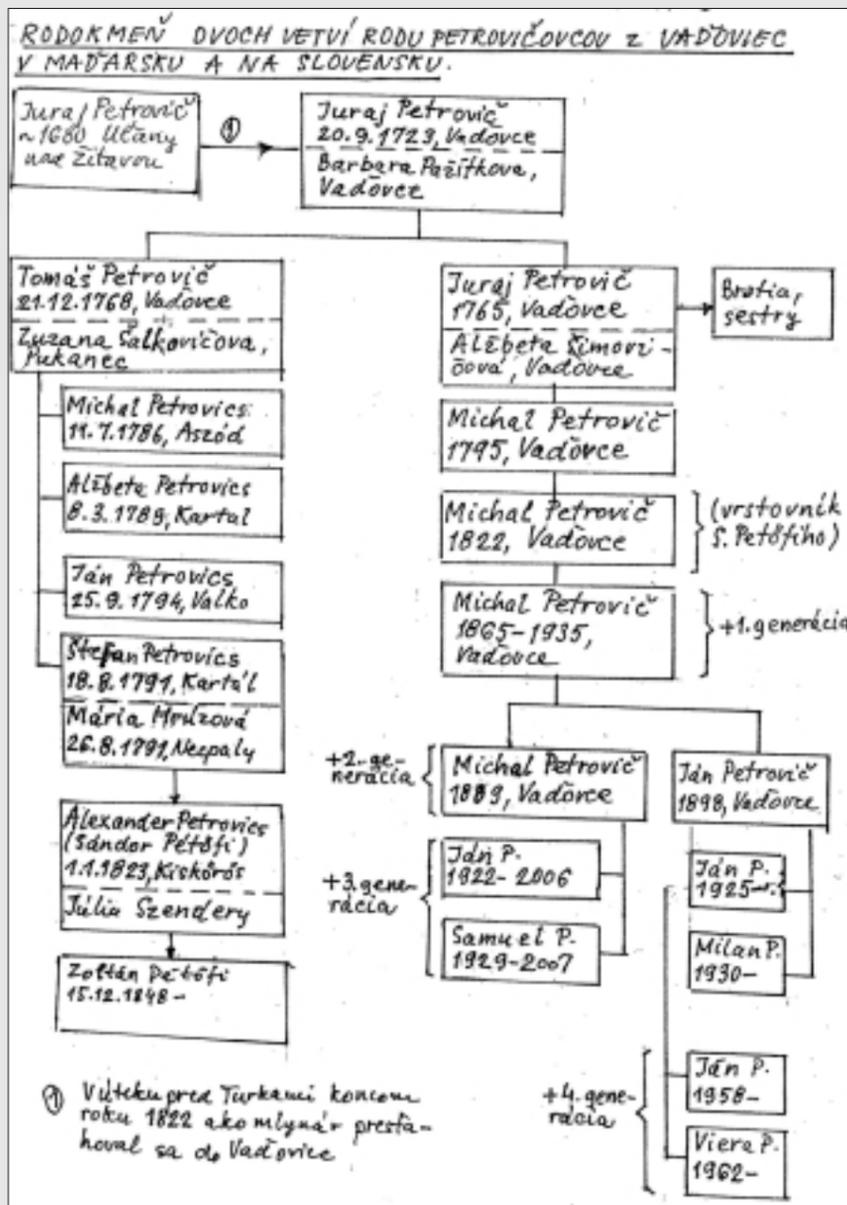
ČO DODATŤ?

Autor o svojich genealogických zisteniach Petófiho už publikoval v Literárnom (dvoj)tyždenníku zo 7. 5. 2007 a v regionálnych novinách Kopaňčiar expres 14. 7. 2009. V ostatných uviedol dve línie rodokmeňa Petrovič - Petófi v Maďarsku a na Slovensku. Dokonca sa pokúsil o antropologické porovnanie básnika Petófiho s neskoršími vaďovskými členmi rodu. Minimálne u dvoch predstaviteľov (po 100 a 130 rokoch) našiel až udivujúco spočinné antropologické črty. Ale to je už predmet na inú úvahu.

Celkovo okolo tohto svedectva lubinského kronikára ostáva pre autora záhadou, prečo ho po roku 1958 nezverejnil. Naša literárna historiografia tak bola ukrátená o dôležitú informáciu zo životopisu Petófiho. Dokonca aj susední Vaďovčania sa o ňom dozvedeli, i mojou zásluhou, až v roku 2007.

Bol to sľub mlčanlivosti, daný akademikovi A. Dienešovi, alebo len výsledok rivality medzi obcami? Odpoveď sa už nedozvieme.

VLADIMÍR MIKLÁŠ

S. O. S.

Akoby d'ateľ vytesával červy
z dubovej kôry,
mnohotisíc rokov
neviditeľný ktosi,
ktosi smutný veľmi
ľudskými hrobmi,
čudnou morzeovkou,
zúfalo kričí
na budúcich hostí,
naivný, dokonale našský:

Nemám kam zložiť
unavené kosti...
Ludkovia, sám som
vo vesmíre lásky!

Krídlo do páru

Duje vietor, schyluje sa na dážď.
S jedným krídlom, aj to zlomeným,
blúdiš krajom, druhé krídlo hľadáš,
volajúc ho tajným znamením.

Iba v páre vznášajú sa krídla.
Nájdeš krídlo v každom zrkadle.
Zabúdaš však pritom na pravidlá -
len sa vzdiališ, krídlo odpadne.

Nezúfaj si, nehorekuj, nesmúť.
Tiež som krídlo. Pozvi, volaj ma.
Na let vhodná je len taká perut',
čo je živá, no a reálna.

Duje vietor, schyluje sa na dážď.
Nezahod' ma ako oštaru.
Čo ak som to krídlo, ktoré hľadáš
k svojmu zlomenému do páru.

Zo svätého Jána

Opäť sa chystá zabíjanie jahniat,
zas kvília ústa sotva počaté.
To kvílenie, tie žaloby sú zamat
na hanbe sveta, na jej kabáte.

Herodes šalie, jeseň krvou lístia
po oráčinách farbí zločiny.
Už matky vraždia, tak sa boja Krista,
že narodí sa znova do zimy.

Studeným čuchom nízko nad hladinou
mráz hľadá stopu, čo sa rozpadá
na hrozné časy ešte horších činov,
čo miesto jablák rodí záhrada.

Vietor hord strhne nebo ako satén
z nahých pliec, prejde ostrím cez srdce.
Od prstov po hruď celý zľadovatiem,
no ústa budú piesňam horúce.

Za mamou

Stokrát som ťa odprevádzal, mama,
stokrát som sa k hľbočine nahol,
nad tú chvíľu, čo ma viedla sama
cintorínom, touto cestou nahor:

Rozsvietili lustre naokolo.
Biely vosk sa vylial pod gaštany.
Presne tak to stokrát vtedy bolo,
ale živú dlaň som zvieral v dlani.

Darmo jedna bezvládna a chladná
spocívala na prikrývke, druhá

TEODOR KRIŽKA

Ako zrnká ruženca

na čelo mi ustavične kládla
križik, teplá, mocná ako dúha

nad potopou, keď sa s ratolesťou
vracal holub z cesty. Požehnaný
odchádzal som z domu pred pol šiestou
za tajomstvom dakde za horami.

Dnes máš dlane studené a k zemi
naruby už vyvrátené obe.
Pokojný som, aj keď smutno je mi,
mama vo mne. Vo mne, živom hrobe.

Pod lampou jasno
Nič nemám, ani noci osamote,
ani tie úsvity, keď na poli
dážď šepká do brázd spevy o živote,
čo nie je krásny, pokým nebolí.

Nevlastním ani veci, také moje,
že premeniť smiem každú jednu v prach,
tobôž tie noty, čo sa ako bóje
kyvocú k hudbe v srdci na vlnách.

Všetko, čo mám, je iba požičané,
aj myšlienky, aj radosť z nočných briez,
hoci mi žiadna do tmy nevyklame,
že najviac si, keď práve odídeš.

Som iba zlodej, kradnem z tvojej sýpky
a meliém na chlieb z toho obilia,
čo zrelo z prsti mojich vlastných chýb, kým
ty si ma z viny omilostila.

Písmená božie! Súžievam sa pre ne,
kolenačky sa modliac k Dobrému.
Nemám nič, ani z bokov vázy tiene,
ktoré mi kreslí lampa na stenu.

Z prísloví

Kto mi tu opäť nalial vína,
keď už smäd pohár na dne pozná?
Alebo mi tu hlavu stína
len predstavivosť, klamlivá a hrozná?

Prečo zas prstom srdcia kreslím
po snímke tvojho obličaja
jediným ťahom, zasneným a presným,
aj keď ma pozdná láska krája?

Alebo preto stoja schody,
nech je čo čistiť v snežnej zime?
Už je to tak, že šťastie chodí,
keď na šťastie už neveríme.

Ranný sneh

Ja neviem ani tolko, čo vie sneh,
ľahnúť si na zem, prikryť bielou hruďou
odkalisko, hriech a blato, nech
čistota vstúpi ľuďom do osudov.

Padá to zhora, kľaká na schody
úbohej duše, čo sa nemo modlí
o kúsoček tej bielej náhody
za všetky duše pod božimi schodmi.

Závidím oknám, tomu bielemu,
čo ich tak nehou snežne rozveselí,
i kostolu, že toto celé mu
tak veľmi ide ako mašľa ku košeli.

Cesty, tie generálske lampasy,
prísne mu velia, vedúc stromoradiem.
Sneh možno práve padá na vlasy
tej, ktorej ani slovom neporadím.

Biela sieť padá, ako keby Boh
pomaly spúšťal na hladinu čereň.
Rybky stôp loví. Rybky milých nôh,
čo v dialke práve idú na utiereň.

* * *

Nehľadal som, ale som ju našiel,
neklopal som, otvorila mi
ako víchor, prudšie ako kašeľ,
ako úsvit medzi horami.

Nemám hlas, a predsa jej tu spievam,
nemám sluch, a predsa ladíme,
asi ako s priečnou chodbou prievan,
ako s jarou smútok po zime.

Nevstanem, a predsa ku nej chodím,
vidím ju a vidím ľudský rod.
Omeškaná o tisícky hodín
chodí presne, lebo chodí vhod.

Odetá je, keď spí nahá v slame.
Skutočné sú veci snívané.
Strácame, a predsa nachádzame,
stretáme sa, kde sa miňame.

* * *

V nedeľu leje na poľné
ľalie ako z krhly.

Zvon kýva hlavou, záporne.
Len tak-tak sa mu uhli

na tráme sivé holúbky.
Dážď, vinič z jediného kusa,
zúrivo ženie do hĺbky
výhonky. Nadol pnú sa,

rastú až k nebohým -
už po zvuku sa pozná,
že jasajú, keď nebo im
zhadzuje strapce hrozna.

Bláznivá jarná nedeľa!
Počujem mŕtve hlasy.
Ach, keby si len vedela,
s čím zvon tak nesúhlasí!

Rituál

Na rannom dvore vyčesávam psíčka.
Po každý jeden zahodený vlas
chodí si ku mne mladá lastovička,
rituál so psom mení na úkaz.

Hebkosťou bielych vyčesaných vlasov
vystiela čerstvé hniezdo nad dvermi,
akoby báseň vystielala krásou.
A život je zas taký nádherný.

Z prežitého

*Celý deň dávaš prívlastky a mená
výchrici, čo sa v nás a s nami krúti.
Dobre žiť značí žiť vždy pripravená
na údiv tej, čo nezľakla sa smrti.*

*Pondelok som ti Zem a zemská kôra
za tebou stúpa, vybuchuje v sopkách.
Si nad ňou luna v úplnku. Tá, ktorá
z oblasti pije, z nočných pieh mi zobká.*

*Utorok si ťa nájde spravodlivú
k pozemským slnkám: na ohníčkoch z púpav
hrejem si dušu mokrá od prílivu -
do rána som ju v твоjich vlasoch kúpala.*

*Streda len moju zemskú kôru strieda
s hladinou oceánu, čo sa ešte prudšie
za твоjím hlasom náhli ako črieda,
o útesy sa trieštiac, o náručie.*

*Keď rozbíja sa o hrany, aj prudkú
povahu túžby osedlá, aj vrásni
ďalší deň k nehe, akoby sa v štvrtku
uvidel piatok, zajtrajší deň v básni.*

*Sobota, hrdá na svoj údiv, popod
prekážky nepodlieza... Prostovlasá,
ako sú prostovlasé sestry sobôt,
po žilách rovno k srdcu zakráda sa.*

*Ak by som celý týždeň takto vedel
naplňať smútok, objívať mu hrany,
každý deň by bol jedna z mnohých nediel,
keď boli sme a neboli sme sami.*

*Osve nám teraz príde k spevu chvieť sa.
Ústa, čo chceli, ale nestihli sa
dotýkať hladín ako kože žrebca,
zdvihli sa v piesni, zuni povýchrica.*

Chvíle

*Sú také chvíle ako oči laní,
len na okamih skamenené v húšti;
stále sú tam, aj keď to bolo vlani.
Sú také chvíle, bolia ako prsty*

na amputovaných rukách, keď má pršať...

*Niet ich viac, ale ďalej trvá každá,
žiarivá ako žltá neha húsat.
Sú také chvíle, do ticha nás vraždia*

*a je nám sladko tak, že modlíme sa:
Dopraj nám, Pane, z čaše tejto trýzne.
A keď to príde, rovno na nebesá
za srdce nás to obesí a zmizne.*

Poklady

*Nemám nič. Ved' čo mám,
sú iba veci pominuteľné.
Len mámenie, len hniloba, len klam.
Ostatné patrí Bohu.
Mne však nie. Mne nie.*

*No on mi prenajme,
po čom mi srdce piští,
napríklad
milosť žiť inkognito, potajme
po nociach
s nádherou sa objímať.*

*On požičia mi zo zásob
nebeskej krásy za vrecko
múky: ...si zober, ale zdvojnásob*

*a navráť!
Adresu vieš:
Nebesko.*

*A tak tu žijem v dostatku.
Prijímam všetko z jeho modrých rúk,
ten peniaz radosti
aj oblátku
utrpenia,
to šťastie bez záruk.
A premieňam sa na zrnká,
líham si do úrodných brázd.
A ako mokrá kaplnka
modlí sa za mňa dážď.*

*Prosi, nech vydám úrodu
dvoj-, troj-, mnohonásobne.
A až ma spustia do hrobu,
na rakvu ťuknú svadobné*

*obrúčky, mokré kolieska
po kvapkách, čo sa rozprsknú.
Obloha, matka nebeská,
dá sa mi chytiť za sukňu,*

*ako som chytil matkinu
zásteru, celkom maličký.
A ja ju, modrú vládkyňu,
objímam.
Ale navždycky.*

Liečivé jedy

*Moje srdce ako oči uplakané,
prv než utíši sa, prv než zmlkne,
poprosí ťa o liečivé dlane,
o čakanky v lone tvojej sukne.*

*Položí ti moju hlavu na kolená,
všetku bolesť, s akou nosí nehu,
všetku lásku, čo si povolala, žena,
ako kompu z opačného brehu.*

*Prievozník, ten s premenlivou tvárou,
privezie nám teraz všetko sväté,
aj keď raz sa predstaví: som Cháron,
je čas odísť na tú stranu Léthé.*

*Je čas odísť na tú stranu Styxu...
Na chvíľu ťa nechám na tej strane,
kde aj oči vdov a plačúcich sú
ako plesá čire, odovzdané.*

J. S.

*Z nádeje naši anjeli sú.
Aspoň si pierko ukoristi.
Láska má krídla z tisu,
z piesku sú krídla nenávisti.*

*Pravda má krídla hebké -
nedaj im stvrdnúť na kamene.
Stačia dve prázdne jamy v lebke
na jedno svetlo storamenné.*

*Anjel má srdce z lipy,
málo dbá láska na pravidlá.
Kto nemiluje, sotva šípi,
kde ustatá si skladá krídla.*

*Keď pod päste mu klesá brada,
anjel si krídla, obe,
na tiché listie skladá
na Skácelovom hrobe.*

Grafika Alexandra Iľečka

Pôvodne mali byť tieto Čriepky z histórie venované významnému výročí, ktoré si 7. októbra t. r. pripomenuli štyri spišské obce Franková, Nedeca, Kacvín a Fridman. Pred 690-timi rokmi, teda v roku 1320, ich Kokoš Berzeviczy predal svojmu bratovi magistrovi Jánovi a jeho synovi Mi- chalovi za päťdesiat mariek striebra. Pri troch z týchto obcí (Nedeca, Kacvín, Fridman) ide o ich vôbec prvú písomnú zmienku. Tesne pred uzavretím čísla nám však do redakcie Života poslali útlú publikáciu Spisz - kraina wielu kultur s tým, aby sme o nej napísali. Už po prečítaní prvých riadkov sme usúdili, že o nej skutočne musíme napísať. Predkladáme Vám teda recenziu spomínanej knihy, aby ste si sami mohli utvoriť príslušný názor a sľubujeme, že k tomuto významnému výročí sa ešte v budúcnosti určite vrátíme.

V roku 2010 sa objavila na slovenskom i poľskom trhu 190-stranová publikácia Spisz - kraina wielu kultur. Kniha vyšla v spolupráci gminy Niżné Łapše s obcou Osturňa, ktoré spoločne realizujú mikroprojekt s rovnakým názvom. Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) a zo štátneho fondu prostredníctvom Euroregiónu Tatra v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Poľská republika - Slovenská republika 2007 - 2013. Je doplnením a pokračovaním predchádzajúcich iniciatív gminy Niżné Łapše, medzi ktoré patrí vydanie publikácií s názvom Kostoly poľského a slovenského Spiša a Kaplnky poľského a slovenského Spiša. Celkové výdavky na realizovaný projekt činia 29 717 eur, pričom finančná podpora EFRR na mikroprojekt tvorí 85% celkových kvalifikovaných výdavkov. Podľa iniciátorov je základnou úlohou projektu spracovanie a tlač sprievodcu týkajúceho sa unikátnosti obradov, nárečia, krojov, hudby, tanco- vých, ručnej výroby, jedál pohraničia poľsko-slovenskej oblasti Spiša ako historicko-zemepisnej oblasti viacerých kultúr. Cieľom realizácie by malo byť popularizovanie vedomostí o kultúrnom dedičstve poľsko-slovenského pohraničia, umožnenie prístupu k informáciám o kultúre Spiša v podobe zaujímavého turistického sprievodcu, či ochrana regionálnych a kultúrnych tradícií pred zabudnutím.

Z týchto nárokov spomínanej publikácia spĺňa iba malú časť, a to najmä čo sa týka jej fyzikálnych vlastností a grafickej úpravy. So svojou nízkou hmotnosťou a rozmermi 11 cm x 19,5 cm je skutočne vhodná či už do cestovnej tašky alebo do ruky každého turistu. Texty v štyroch jazykoch - poľskom, slovenskom, anglickom a nemeckom - je možné, vďaka dobre viditeľným vlnkám týchto štyroch štátov na okrají strán, veľmi ľahko nájsť. Rýchlo sa dá zorientovať aj v obsahu, keďže každá zo štyroch obsahových častí je označená tou istou farbou ako okraje prislúchajúceho textu. Na príťažlivosť tejto útlej publikácii dodáva tiež to, že je vhodne doplnená vcelku kvalitnými fotografiami kultúrnych pamiatok a krojov. Na druhej strane však informácie pod jednotlivými obrázkami sú uvedené iba v poľskom jazyku, takže inojazyční čitateľa sa nemajú možnosť dozvedieť, čo je na obrázkoch prezentované.

To, čo však rapídne znižuje úroveň celej publikácie, je jej samotný obsah, ktorý je rozdelený do štyroch veľkých častí. Prvá časť, ktorá nesie rovnaký názov ako publikácia Spisz - kraina wielu kultur, obsahuje okrem príhovoru autorov (v slovenskom preklade Od autorom (s. 6)) a úvodu ešte ďalších osem kapitol, ktorých názvy v slovenskom preklade znejú takto: Spišské kalendárium, Obradníctvo, Spišský kroj, Hudba a tance, Nárečie, Spišská kuchyňa, Ručná výroba a Architektúra. Už v príhovore autorov sa v jednej vete nachádzajú minimálne dve diskutabilné tvrdenia. Autorky textov Katarzyna Sikora a Elżbieta Łukuś tvrdia, že na spišskom Zamagurí kedysi žilo goralské obyvateľstvo, ktoré rozprávalo poľským nárečím, pričom bolo silne zviazané s rímskokatolíckym náboženstvom (Niegdyś obszar ten charakteryzował się zwartym osadnictwem góralskim z polską gwarą i zwyczajami, a także sil-

nym przywiązaniem do kościoła rzymskokatolickiego. (s. 7)). Pisateľky týchto riadkov úplne opomenuli rusínske obyvateľstvo v zamagurských obciach Osturňa (obec je pritom spoluúčastníkom projektu!), Veľký Lipník a Strážany, ktoré vyznávalo výlučne pravoslávnu a neskôr gréckokatolícku vieru. Taktiež o tom, či goralský dialekt patrí do skupiny slovenských alebo poľských nárečí, etnografi a jazykovedci dodnes vedú spory. Toto tvrdenie je pritom prezentované na viacerých miestach publikácie (pozri s. 68, 69, 72, 177). Veľmi nezvyklou skutočnosťou taktiež je, že práve vyššie spomínaná veta sa v slovenskom preklade vôbec nenachádza. Vo všeobecnosti preklady niektorých, najmä „sporných“, tvrdení do slovenského jazyka pritom absentujú na viacerých miestach tejto publikácie.

Ďalšia faktograficky sporná informácia sa nachádza v úvode na s. 10: Przyusza się, że do XI wieku cały teren Spisza należał do Polski. W 1108 roku

(s. 11) je taktiež zavádzajúce, pretože spomínaný súd sa týkal iba cirkevného sporu o vyberanie desiatok z kostola Panny Márie v Podolinci a príhľadých kostolov, bol teda sporom z roku 1235 o vykonávanie cirkevnej jurisdikcie medzi krakovským a ostrihomským biskupom. Určite by bolo zaujímavé zistiť na základe čoho autorky tvrdia, že v tom čase bolo Zamagurie osídlené poľským obyvateľstvom, pretože v 15. storočí neboli ani v Uhorsku, ani v Poľsku a už tobôž nie na Zamagurí vedené národnostné štatistiky. Možno tento názor vyslovili na základe vizitácie spišského prepošta Jána Zsigraya z roku 1700, ktorý pri vizitácii farnosti Richwald (dnešná obec Veľká Lesná), konštatuje, že všetci obyvatelia dunajského dištriktu sú Poliaci (s. 21). Je to však len jedno z tvrdení, pretože existujú aj opačné názory, napr. poľského novinára a cestovateľa Seweryna Goszczyńskiego, ktorý vo svojom Dzienniku z podróży do Tatrów z októbra 1832 tvrdí, že od Fridmana „sa

Po krátkej zmienke o rozdelení Spiša v roku 1920 nasleduje fakt, že v septembri 1939 sa slovenské vojsko podieľalo na invázii do Poľska pri Wermachtu (tak je uvedená v origináli s. 15!). Skutočnosť, že poľské vojská, po tzv. Mnichovskom diktáte v roku 1938, anektovali z územia Spiša Javorinu a Lesnicu je jednoducho ignorovaný.

Plné nepresnosti a fabulácie je taktiež Spišské kalendárium. Môžeme sa tu dozvedieť, že v roku 1003 poľský panovník Bolesław Chrobry dobýva územie Slovenska a pravdepodobne aj Spiš (s. 23) alebo, že v roku 1031 Slovensko je pod nadvládou Štefana Maďarského, pravdepodobne z veľkou časťou Spiša (s. 23), a to so všetkými gramatickými a faktografickými chybami. Pre slovenskú historickú, ako aj laickú obec, sú pojmy „Slovensko“ alebo „Štefan Maďarský“ určite neznáme. A napriek tomu, že neexistujú žiadne písomné záznamy potvrdzujúce, že Boleslav Chrabrý vôbec niekedy bol na Spiši, autorky vedia, že

vojny; v novembri 1938 Poľsko zo Spiša neokupovalo iba Javorinu (s. 26), ale taktiež Lesnicu; v novembri 1939 Nemci nemohli prideliť Slovensku obec Czernak (s. 26), pretože takáto obec neexistuje a Černák je priezvisko slovenského ministra zahraničných vecí, ktoré nikdy nemalo žiadny poľský ekvivalent; v roku 1945 neboli obnovené hranice z roku 1938 (s. 27), ale z roku 1924; časopis „Na Spiši“, ktorý začal vychádzať v roku 1990 vzhľadom na kultúrnu vyspelosť Spiša určite nie je prvým spišským časopisom (s. 27). Treba tiež poznamenať, že sme do tejto recenzie vybrali iba tie najvypuklejšie chyby, pretože v skutočnosti je, či už gramatická alebo faktografická, chyba takmer v každom jednom údaji.

V podobnom duchu, a to najmä čo sa týka veľmi zlého slovenského prekladu, sa nesie aj ďalšia časť prvej kapitoly pod názvom Obrzędowość, ktorú prekladateľ preložil ako Obradníctvo. Takto nadobúda pre slovenského čitateľa úplne nový význam, pretože zatiaľ čo obrzędowość znamená zvykoslovie, tak obradníctvo je slovenčine dosť málo pertraktované slovo, ktoré označuje lipnutie na obradoch. Iste sa každý Slovák podiví aj nad tým aký sviatok je to Mäsopest (s. 42) (prekladateľ mal na mysli fašiangy) alebo Doniebvaztie Matky Božej (s. 44). A napriek tomu, že názov publikácie i samotné autorky sľubujú mnohokultúrnosť, v skutočnosti sa nedozvieme nič o zvykoch židovských, či nemeckých obyvateľov Spiša. Vo všeobecnosti je táto časť zameraná výlučne na oblasť Zamaguria a jeho blízke okolie. Nie je taktiež pravdou, že by problematika zvykoslovnia na Spiši nebola vôbec spracovaná (s. 32). Z mnohých autorov, ktorí sa jej venovali, môžeme spomenúť napríklad Martina Slivku, Andreja Sulitku, Noru Barathovú, Viktora Majerika, či Karola Plicku. Predmetná tematika je tiež záujmom obšírneho výskumu Slovenskej akadémie vied.

V časti venovanej spišským krojom sa opäť stretávame s problémom úzkej špecifikácie autorky. Môžeme si predčítať pekné a detailné opisy zamagurských krojov a sčasti aj blízkeho okolia, ale o tom, či a aký kroj nosili obyvatelia Kežmarku, Levoče a okolitých obcí, sa bohužiaľ nedozvieme. S podobným problémom sa stretávame tiež v časti Hudba a tance. A hoci autorka má ambíciu vymenovať všetky folklórne súbory a zoskupenia na Spiši (s. 63), jej snaha nakoniec končí pri skupinách existujúcich na tej časti Spiša, ktorá sa nachádza v Poľsku. Ešte horšia je situácia pri vymenúvaní najdôležitejších a najpopulárnejších podujatí, ktoré sú na Spiši, podľa autorky, iba štyri, pričom dva z nich - Góralski Karnawal a Sabalowe Bajania sa konajú v Bukovine Tatrzańskiej (s. 63), ktorá nie je a ani nikdy nebola súčasťou Spiša.

Časť pod názvom Nárečie má, podobne ako väčšina predchádzajúcich textov, iné znenie v poľskej a iné v slovenskej jazykovej verzii. Autorky vôbec nespomínajú novší slovenský výskum Júlie Dudášovej-Krišákovskej a Mariána Servátka venovaný slovensko-poľským prechodným dialektom. Za relevantné zato považujú tvrdenie z 19. storočia, pripísané slovenskému vedcovi Samovi Czamelovi, ktorý mal napísať, že gwara na północnym Spiszu jest taka sama, jak na sąsiednim Podhalu, czyli jest polska (s. 68), čo je však ďalekým zjednodušením jeho výskumu spišských nárečí, ktoré sa taktiež radia medzi slovenské dialekty, o čom samozrejme mlčia.

Azda najmenej možno vytknúť časti Spišská kuchyňa, v ktorej, ak by sa nenachádzali gramatické a štylistické chyby (dziačky, polywka z rzezakom, tworozniki, kolacze (s. 77)), by bola zaujímavým krátkym exkurzom do jedálničká našich predkov. Podobne aj úroveň slovenskej časti Ručná výroba výrazne znižuje veľmi zlý preklad do slovenského jazyka.

Posledná časť prvej kapitoly pod názvom Architektúra, okrem už tradične zlého prekladu, obsahuje tiež niekoľko sporných tvrdení. Autorka napríklad tvrdí, že väčšina starých domov v Osturni je postavená podhalským štýlom (s.

Spisz kraina wielu kultur

Recenzia

Spisz przeszedł w ręce węgierskie, a władcy węgierscy sprowadzili pierwszą falę osadnictwa z Niemiec. (Slovenský preklad na s. 14 znie takto: Pripúšťa sa, že do 11. storočia celé územie patrilo Poľsku. V roku 1108 vládu nad Spišom prevzali maďarskí panovníci, ktorí priviedli prvú vlnu osadníkov z Nemecka.). Okrem veľmi zlého prekladu textu, ku ktorému sa ešte vrátíme, je v tejto vete opäť niekoľko nepodložených faktov. Neexistuje totiž žiadny historicky relevantný dôkaz a doklad o tom, že by územie Spiša patrilo do 11. storočia Poľsku alebo, že by ho v roku 1108 prevzali maďarskí (!) panovníci. Prvá písomná zmienka o Spiši pochádza z roku 1209 a podobne ako ona aj všetky ďalšie zmienky jednoznačne potvrdzujú kolonizáciu Spiša Uhorskom. Okrem toho si autorky o štyri strany ďalej protirečia, keď v tzv. „spišskom kalendáriu“ uvádzajú, že okolo roku 830 vznikla Veľká Morava, ktorá sa, okrem iného, rozkladala aj na Spiši (s. 18). Ako teda mohol Spiš až do 11. storočia patriť Poľsku?

V úvode na s. 11 sa ďalej môžeme dočítať, že: Po I rozbirozje Polski Austria włączyła starostwo spiskie do Węgier a pozostałe do Galicji. (...) Zamagurze Spiskie pomimo tego, że zasiedlone było przeważnie ludnością polską do Starostwa Spiskiego nie należało. Zróznicowane etnicznie osadnictwo na Spiszu i jego zmienna przynależność do różnych organizmów państwowych sprawiły, że skład narodowościowy ludności Spisza przed rokiem 1918 był złożony. (Znova absolútne neprofesionálny slovenský preklad na s. 15 znie takto: Po rozdelení Poľska, Rakúsko pridelilo časť Spišského okresu Maďarsku a časť Galícii. Ďalšie citované vety patria medzi tie, ktoré z neznámych príčin do slovenského jazyka neboli preložené). Na margo týchto tvrdení treba poznamenať, že poľským štátom utvorené tzv. „starostwo spiskie“ politicky naďalej náležalo do Uhorska a teda nemohlo byť po likvidácii zálohu do neho znovu začlenené Rakúskom, keďže nikdy neprestalo byť jeho súčasťou. Poľsko na základe zálohu z roku 1412 získalo právo vyberať z týchto bohatých spišských miest dane, čím sa v podstate šikovne obchádzala možnosť požičať peniaze na úrok, pretože to sa v tom čase považovalo za úžeru. Úrok, a v tomto prípade veľmi veľký, mal byť až do splatenia dlhu nepriamo platený prostredníctvom daní z týchto miest. Následné tvrdenie, že: W 1490 roku sąd rozjemczy we Wrocławiu, uznał sprawę za przedawnioną, przyznając tym samym sporny teren Polsce

*Národ,
ktorý nepozná
svoju minulosť,
nemá budúcnosť*

začína krajina osídlená Slovákmi“. Takýto údaj sa však v publikácii nenachádza. Úplne absurdné je tiež nasledujúce tvrdenie o prináležitosti Spiša do rôznych štátnych útvarov, keďže celé územie Spiša bolo od prvej hodnovernej písomnej zmienky o ňom (1209) až do roku 1920 výlučne súčasťou Uhorska.

Na tieto tvrdenia následne nadväzujú ďalšie, ktoré konštatujú, že na Spiši pred rokom 1918 žili Slováci, Nemci, Maďari a sporo ľudnosti etniczne poľskej (s. 11), či dokonca, že sa na Spiši začalo rozvíjať akési poľské národné hnutie, pričom ako jeho centrá sú uvedené obce Lendak, Jurgov a Niżné Łapše, ktoré autorky nazývajú „Malou Varšavou“ (tento pojem vznikol až po skončení druhej svetovej vojny, keď bol v Nižných Łapsoch zriadený Gminny úrad a má jednoznačne hanlivý význam, spojený skôr s centralizáciou poľskej štátnej moci v tejto obci). Tieto absolútne ničím nepodložené tvrdenia azda najlepšie vyvracia jeden z najzapálenejších polonofilov tej doby Ferdynand Machay, ktorý píše: Nepoznali sme vtedy Spiš a nemali sme medzi ľuďmi známymi (...) napriek tomu sme v novinách, na zhromaždeniach či delegáciách vystupovali v ich mene. (Pozri MACHAY, F.: Moja droga do Polski. „Pamiętnik“. 3. vydanie. Krakow : Oficyna Wydawnicza „AGAT-PRINT“, 1992, s. 122). Machay, ktorý bol azda najzraniteľnejším bojovníkom za pripojenie Spiša a Oravy k Poľsku, ťažko upodozrievať z klamstva. Na dôvazok už ani neprekvapuje, že celý tento odsek sa opäť v slovenskom preklade nenachádza. Na okraj tejto národnostnej analýzy treba ešte podotknúť, že autorky pri výpočte jednotlivých národností vynechali hospodársky veľmi silnú a vo viacerých mestečkách aj početnú komunitu židovského obyvateľstva (napr. v Spišskej Starej Vsi tvorila až 20%), ktorá v tom čase taktiež ovplyvňovala kultúrny a spoločenský život na Spiši.

Následné dejiny 20. storočia sú opísané akýmsi selektívnym spôsobom.

pravdepodobne dobyl „celý“ Spiš, pričom Štefan I., ktorý na základe dohody s Boleslavom ustálil severnú hranicu Uhorska, mal nadvládu iba nad „časťou“ Spiša. Okrem toho opätovne nie sú z tohto kalendária do slovenského jazyka preložené všetky údaje (napr. 1108 Bolesław Krzywousty vydaje córke Judyte za Stefana, syna króla węgierskiego Kolomana, wg części autorów dając jej w posagu ziemię spiską (s. 18)), pričom preložené údaje sú plné gramatických chýb, ktoré často vyúsťujú do až nezrozumiteľnosti (1209 - prvá zmienka o spišskom župace - bol nik nejaký Lutuinus a prepozite - Albert z Meranu (s. 23); 1347 - Niedzecký klúč sa vracia k Berzeviczymu (s. 24); 1771 - gréckokatolícka diecéza mukačevskej preberá Spiš (s. 26); 1804 - spišské biskupstvo vyčleňuje buku pápeža Piusa VI (s. 26); 23. 3. 1939 - Nemecko (s. 26)), prípadne úplne menia skutočný význam viet (1319 - vstup Kokoša Berzeviczy do kláštora na území terajšieho červeného Kláštora (s. 24); 21. 11. 1939 - Nemci sú súhlasom A. Hitlera zmluvou Ribbentrop oficiálne pridelujú obec Czernak, ktorá patrila Poľsku od roku 1920, k Slovensku (s. 26)).

Z množstva faktografických chýb vyberáme len tie najvypuklejšie: prvá písomná zmienka o Spiši z roku 1209, ktorou uhorský kráľ Ondrej II. daroval, na žiadosť svojej manželky Gertrudy z Meranu, spišskému prepoštovi Adolfovi a jeho sestre „zem, ležiacu na Spiši nad Popradom (...) až k snežným vrchom [Tatrám]“, nehovorí o žiadnom spišskom županovi menom Lutuinus (s. 19), pričom nám ani nie je známe, žeby existoval spišský župan s takýmto menom; v roku 1319 Kokoš Berzeviczy nevstúpil do kláštora (s. 24), ale založil kláštor; v roku 1320 nepredal Kokoš Berzeviczy iba Nedecu, Kacvín a Frankovú (s. 24), ale aj zem Fridman; mestské práva v roku 1399 neboli udelené Spišskej Novej Vsi (s. 24), ale Spišskej Starej Vsi; uhorský kráľ v roku 1412 nenechal poľskému kráľovi spišské dediny (s. 24), ale dal mu do zálohu spišské mestá; v roku 1769 neobsadzujú vojská Márie Terézie zálohované spišské mestá pod zámenkou sanitárneho kordónu (s. 26), ale preto, že ju o to požiadali samotní mešťania v súlade so znením zálohovacej listiny, lebo ich prepadli tzv. barskí konfederáti; Slovenská Ľudová Strana (s. 26), ktorá sa mimochodom v roku 1928 už tri roky nazývala Hlinková slovenská Ľudová strana, neobnovila v roku 1928 svoju činnosť, pretože nepretržite fungovala počas celého medzivojnového obdobia až do jej zrušenia po skončení druhej svetovej

85), čo je jednak zle preložené z poľského jazyka a jednak sa nezakladá na pravde, lebo rusínske prvky materiálnej kultúry sú súčasťou úplne inej tradície osídlenia.

Druhá kapitola sa nazýva *Polski Spisz* (slovenský ekvivalent absentuje), pričom obsahuje históriu desiatich obcí. Hneď v prvom poľskom texte o obci Fridman (ktorý samozrejme opäť nie je vcelku preložený do slovenského jazyka) sa dozvieme znovu ničím nepodložené tvrdenie, že obec osídlili Poliaci (s. 89), a to aj napriek tomu, že kolonizácia prebiehala z Uhorska. Taktiež lokácia z roku 1308 sa netýka Fridmana, pretože ten bol ešte v roku 1320 stále len rúbanskom a v zmluve zo 7. októbra 1320 sa o ňom píše ako o „*terram Fredmanuagasa*“. V texte o obci Falstín autorky dokonca samé priznávajú, že fabulujú: Chýbajú písomné zdroje potvrdzujúce túto legendu (s. 94). Čo sa týka Litovcov pochovaných v Kacvine, tabuľa na verande hovorí o štyroch Litovcoch, a nie dvoch Poliakov a jednom Litovcovi (s. 102). Tabuľu dal pritom v roku 1984 vmurovať kňaz Mieczysław Zoń, aj keď vzhľadom na skutky, akých sa títo vojaci dopustili na slovenskom obyvateľstve Oravy a Spiša si nezaslúžia, aby boli pochovaní v kostole. Je skôr predpoklad, že sú pochovaní na cintoríne pri miestnom kostole, kde sa pochovávalo do roku 1811. Taktiež tradícia spojená s mestskými právami Kacvina (s. 101) nie je iba legendou, keďže v Štátnom Archíve v Levoči je uložená pečiatka z roku 1704 s nápisom *OPPIDI SIGILLI KACVIN-KELLI*. Pri dejinách Nižných Lápš sa dozvedáme, že v 19. storočí bola vraj táto obec skutočnou baštou poľskosti (s. 110). Ťažko určiť na základe čoho autorky niečo také tvrdia, avšak z tejto publikácie sa už nedozvieme, že práve z Nižných Lápš pochádzal a taktiež tu pôsobil jeden zo slovenských národovcov, bernolákovský básnik Ján Nálepka (1792 - 1858), čo by skôr mohlo indikovať slovenské národné ovzdušie. Podobné ničím nepodložené tvrdenie o akýchsi „*Poliakoch*“, tentokrát vo Vyšných Lápšoch v 17. storočí, sa nachádza aj v histórii Vyšných Lápš (s. 115). V slovenskom preklade dejín Tribša je používaná jeho poľská forma Trybš a Juraj Horváth je nazývaný, pre slovenského čitateľa nepochopiteľným menom, Jerzy (s. 129). Napriek tomu, že vo všetkých obciach severného Spiša žije aj slovenské obyvateľstvo, jeho existencia sa spomína iba v troch obciach, a to v Krempachoch (s. 107), Vyšných Lápšoch (s. 115) a Novej Belej (s. 124), pričom by autorkám takéhoto diela malo byť známe, že Spolok Slovákov v Poľsku má svoje miestne skupiny v každej z uvedených obcí. Na viacerých miestach je pritom zdôrazňovaná akási „*slovakizácia*“ (s. 115, 124), ktorej podliehalo miestne obyvateľstvo a použitá formulka, že obyvatelia sa považujú za Slovákov („*część mieszkalców uważa się za Słowaków*...“ (s. 124)), navodzuje atmosféru ako keby v skutočnosti Slovámi neboli, iba si to o sebe mysleli. Slúženie sv. omše v slovenskom jazyku sa spomína len v obci Nová Belá, pričom minimálne raz do týždňa je omša v slovenskom jazyku aj v Kacvine, Nedeci, Vyšných Lápšoch, Jurgove a Krempachoch.

Tretia časť publikácie, pod názvom *Słowacki Spisz* (slovenský ekvivalent opäť absentuje), obsahuje opis deviatich spišských miest a obcí. Po prečítaní faktograficky i gramaticky absolútne nezvládnutých predchádzajúcich kapitol je história mesta Kežmarok (s. 131 - 135) príjemným prekvapením, pretože sa tu v slovenskom preklade nenachádza zásadnejšia gramatická chyba a ani obsahovo text nie je tendenčný. To však už bohužiaľ nemožno povedať o nasledujúcej obci Lendak, kde je ako jediná významná osobnosť vyzdvihnutý roľník Wojtech Halčín, ktorý zápasil o pripojenie Spiša a Oravy k Poľsku (s. 139). Okrem toho, že samotný Wojtech Halčín sa na margo svojho zápasu vyjadril, že „*ani nevedel ako sa dostal do Krakova, Varšavy a neskôr do Paríža, lebo bol spitý do nemoty*...“ (dokument sa nachá-

dza v Štátnom archíve v Levoči, poľščica v Poprade, fond Okresný úrad Kežmarok, 1384/1935 prez.), bolo by pri tejto príležitosti iste vhodné spomenúť aj omnoho početnejšiu delegáciu Lendačanov a Ždiaranov, ktorá v Prahe lobovala u prezidenta Tomáša G. Masaryka za pripojenie Spiša k Československu. Ďalšie faktografické chyby sa nachádzajú v histórii Spišskej Starej Vsi, kde sa dozvedáme, že prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1268, kde vraj má byť uvedená pod názvom *Antiqua Villa* (s. 154). Pravdou však je, že prvá zmienka, kde je obec prumeratívne vymenovaná ako *Offalu*, je až z roku 1326 a prvá hodnoverná listina týkajúca sa územia a nového osídlenia Starej Vsi, hoci tu nie je priamo pomenovaná, je z roku 1308. Napriek tomu, že sa predpokladá staršie osídlenie, údaj o jej zničení Tatármi nie je hodnoverne doložený ani písomne, ani archeologickým výskumom. Čo sa týka obce ako miesta významných stretnutí medzi Uhorskom a Poľskom, rok 1385 sa nespomína v žiadnej slovenskej historickej spisbe. Zato rok 1411, kedy sa do Spišskej Starej Vsi osobne dostavil Žigmund Luxemburský, spomenutý nie je. Miesto neho sa môžeme dozvedieť o akomsi stretnutí v Spišskej Novej Vsi v roku 1423, ktoré so Spišskou Starou Vsou nemá nič spoločné. Ďalšou faktografickou chybou je tvrdenie, že mesto sa po administratívnych zmenách v polovici 19. storočia stalo sídlom zamagurského okresu a až do roku 1960 odtiaľ bolo riadených vyše 30 obcí (s. 154). Okrem toho, že okres sa nazýval Magurský, tak vyše 30 obcí spravoval len do roku 1920, kedy po pripojení trináctich z nich k Poľsku, ich ostalo pod jeho správou už len 20. S ďalšími spornými tvrdeniami sa stretne aj v histórii Spišského Podhradia a okolia. Autorky tvrdia, že najstaršia písomná zmienka o Spišskom hrade je z roku 1120 (s. 163), a to aj napriek tomu, že prvá hodnoverná písomná zmienka o Spiši je až roku 1209. V histórii Ždiaru sa zas píše, že bol založený začiatkom 17. storočia, pričom je znovu prezentovaná myšlienka príchodu osadníkov z poľského územia (s. 177). Najstaršia písomná zmienka o Ždiari však pochádza už z roku 1590 a podľa ústnej tradície ju založili uhliari, ktorí zbehli z poddanských majetkov v Zamagurí. Taktiež v roku 1938 Ždiar neobsadilo poľské vojsko, pretože pri pokuse o jeho obsadenie došlo k prestrelke s československým vojskom, ktoré ho jednoducho do Ždiaru nepustilo. Tvrdenie, že obyvateľstvo Ždiaru a okolitých obcí (Osturnia, Franková) hovorí poľským nárečím, ktoré je totožné s nárečím, ktorým rozprávajú obyvatelia poľského Spiša (s. 177), svedčí o tom, že autorky pravdepodobne nikdy tieto obce nenavštívili. V Osturni sa hovorí zmiešaným rusínsko-goralským dialektom a v ostatných obciach Zamaguria sa nehovorí „*identickým*“ poľským nárečím, ale slovensko-poľským prechodným dialektom. Jazykové rozdiely sú pritom takmer medzi každou obcou a niekedy dokonca aj v obci samotnej.

Posledná časť publikácie - Informátor - je už takmer výlučne v poľskom jazyku. A hoci by sme, na základe toho, že ide o spoločnú slovensko-poľskú publikáciu, očakávali, že bude informovať aj o slovenských kultúrnych akciách a turistickú bazu, opak je pravdou. Pri kultúrnych podujatiach (s. 181) nie je uvedené ani jedno, ktoré organizuje Spolok Slovákov v Poľsku, pričom treba zdôrazniť, že Dni slovenskej kultúry v Malopoľsku, Fašiangy-Ostatki, či Prehliadka krajanských dychoviek, majú na severnom Spiši dlhodobú tradíciu i vysokú návštevnosť. Zvláštne je, že Zamagurské folklórne slávnosti sú napísané po poľsky, pričom ide o podujatie, ktoré vzniklo na Slovensku a nemalo žiadny poľský ekvivalent. Na mape poľského Spiša chýbajú pri pomenovaní slovenských obcí dĺžne i mäčkene a tzv. turistická baza vymenúva výlučne poľské hotely, penzióny, chaty, či reštaurácie. Na záver sa z použitej literatúry môžeme dozvedieť, že pri písaní bola použitá len jediná slovenská kniha, pričom

minimálne polovica obcí slovenského Spiša má spracované a vydané veľmi kvalitné monografie.

Ako už vyplýva aj z vyššie napísaného, úroveň prekladu do slovenského jazyka je veľmi nízka. Nie je takmer ani jedna strana, kde by sa nenachádzalo niekoľko štylistických, či gramatických chýb. Okrem zvláštnych štylistických konštrukcií, nesprávneho skloňovania a popoľšťovania slov (napr.: ...vytvorili 16 spišských miest o ohraničenou autonómiou... (s. 14); ...vláda Gejzy II... (s. 23); ...obec bola založená Schwarcovcov z Berzeviczyh... (s. 116), ...spracowana... (s. 40)), najčastejšie sú v slovenskom preklade nesprávne použité mäčkene (napr.: ...poľských... (s. 8); ... podielalo... (s. 15); ...Lubovni... (s. 24), ...remesiel... (s. 81)), dĺžne (napr.: ...narodnostnými... (s. 8); ...administraciou... (s. 14); ...krákovským... (s. 24); ...jedná z zamagurských... (s. 151)), predložky (napr.: ...priniesli zo sebou... (s. 8); ...v bitke z Turkami... (s. 24)) a veľké písmená (napr.: ...Pražských grošov... (s. 14), ...červeného Kláštoru... (s. 24), ...Slovenskej Ludovej Strany... (s. 26)). Niektoré slová sú úplne nezrozumiteľné (napr.: ...bol nik nejaký... (s. 23); ...turistická baza... (s. 186)) a priam neveriteľné je, že „*y*“ nájdeme v tejto publikácii aj v prvom páde množného čísla (napr.: ...maďarský rómovia... (s. 8); ...bratia Zápoľskí, ktorý ho prebudovali... (s. 166)), v rôznych slovách, kde by ich nenapísal ani priemerný žiak základnej školy (napr.: ...kráľovy... (s. 24); ...zyskava... (s. 26)), či dokonca po spoluhláске s mäčkňom (napr.: ...Žygmundovi... (s. 14); ...posiat' žyto... (s. 42); ...Berzevičy... (s. 90))! Prekladateľ evidentne nerozlišuje pojmy Uhorsko a Maďarsko, resp. pojem Uhorsko vôbec nepoužíva. Karol Róbert z Anjou je podľa neho Karol Róbert Ande-

gavenský, Ján Zápoľský zas Ján Zapolya. Namiesto udeľovania mestských práv sa podľa prekladu tieto práva „*darujú*“ (s. 24), zálohované spišské mestá sú „*spišské dediny*“, ktoré však nie sú zálohované, ale „*nechané*“ (s. 24), ranogotický kostol je „*skorogotický*“ (s. 90), knieža je preložený ako „*princ*“ (s. 98), Šoproňský snem ako „*sejm Sopron*“ (s. 25), Sliezsko ako „*Šlask*“ (s. 26), pražská jar ako „*pražská jeseň*“ (s. 27) a konzervátorské práce nazýva prekladateľ „*údržbárskym zásahom*“ (s. 128)! Zjavne slovenská časť publikácie neprešla ani jednou korektúrou.

Záverom možno konštatovať, že publikácia má síce pekný „*obal*“, ale jej „*vnútro*“ je plné historických i jazykových nepresností a úplnej ignorácie seriózneho vedeckého výskumu Spiša. Z tohto hľadiska teda ani zďaleka nespĺnila stanovený cieľ, pretože neobsahuje vedomosti o kultúrnom dedičstve poľsko-slovenského pohraničia a ani neumožňuje prístup k informáciám o kultúre Spiša, či ochranu regionálnych a kultúrnych tradícií pred zabudnutím. Za európske peniaze prezentuje dlhodobé snahy niektorých poľských „*pseudohistorikov*“ zobraziť Spiš ako akúsi poľskú dŕžavu, ktorá bola Poľsku v minulosti nespravodlivo odobraná. A síce sa v názve hovorí o mnohokultúrnosti, v skutočnosti sa o slovenskej kultúre nedozvieme takmer nič. Významné slovenské osobnosti, ktoré sa narodili na severnom Spiši, ako napríklad herec Michal Dočolomanský (*1942 Nedeca), dekan, kanonik a bernolákovský básnik Ján Nálepka (*1792 Nižné Lapše), prvý rektor Vysokkej školy múzických umení v Bratislave Ján Strelac (*1893 Kacvín), rektor košického seminára Jakub Šefčík (*1902 Kacvín), spišský historik a kanonik Jozef Vojtas (*1906 Jurgov), ľudový rezbár a inšitný

umelec Andrej Gomboš (*1921 Jurgov), kňaz a historik Alojz Miškovič (*1902 Jurgov), cirkevný a osvetový pracovník, ktorý vybudoval školy a dal obnoviť viacero kostolov i oltárov na Spiši Lukáš Miľon (*1866 Tribš), kňaz prenasledovaný za svoje slovenské národné presvedčenie František Mós (*1891 Tribš) a viacerí národne uvedomelí kňazi pôsobiaci v slovenskom národnom hnutí v časoch najtvrdšej maďarizácie, sa v publikácii vôbec nespomínajú. Podľa autorov stoja za zmienku iba dvaja rodáci, a to: vynikajúci znalec Vysokých Tatier a riaditeľ levočského gymnázia Franz Denes (*1845 Tribš) (s. 128) a učiteľ Michal Balara (*1904 Fridman) (s. 89), ktorý sa v medzivojnovom i povojnovom období „*zaslúžil*“ o polonizáciu slovenského obyvateľstva. Okrem rodákov je za významnú osobnosť označený kňaz Jan Ratułowski, ktorý bol vraj veľmi zaslužilý nielen pre Spiš (s. 89). Čím sa však zaslužil sa už bohužiaľ z tejto publikácie nedozvieme.

Vzhľadom na to, že táto publikácia je preložená aj do dvoch svetových jazykov, je nielenže predurčená šíriť tieto fabulárne absurdity ďalej, ale so zreteľom na katastrofálnu jazykovú úroveň diela, taktiež vo svete prezentovať Slovákov ako neschopných používať svoju materinskú reč. Je preto skutočne na zamyslenie, ako sa využívajú nemalé finančné prostriedky z európskych fondov, či vôbec niekto spätne kontroluje ich využitie a či skutočne národná hrdosť slovenských spoluvytvorcov a propagátorov tejto publikácie klesla už na takú úroveň, že za peniaze sú ochotní prezentovať čokoľvek...

MILICA MAJERIKOVÁ,
LUDOMÍR MOLITORIS
Kresba: Andrej Mišanek

Rozhlasový triptych

A slovo vzkličilo

Mojmír Groll (1940) už svojím krstným menom predznamenáva praslovenské korene. V danom prípade sa to - náhodou či vedome? - premietlo i do jeho rozhlasovej hry z r. 1998 „*A slovo vzkličilo*“. Dej čerpá autor z histórie, keď v našom národe - zásluhou sv. Cyrila a sv. Metoda - „*vzkličilo slovo*“. Okrem rozhlasovej nahrávky sa veľkomoravská tematika hry dočkala aj knižnej podoby pod názvom úvodnej hry triptychu vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov (2010) - s ďalšími dvomi hrami M. Grolla: „*Fryně, hetěra atěnska*“ (uvedené v SR r. 2004) a „*Dva dni na Olympe*“ (SR r. 2002). Kniha „*A slovo vzkličilo*“ pripomína sedemdesiatny Mojmír Grolla, známeho a úspešného televízneho i rozhlasového autora, ktorý je spoluzakladateľom a dvadsať rokov i šéfredaktorom dvojtyždenníka TELE plus. Okrem publicistickej práce má za sebou (ako dlhoročný televízny redaktor) bohatú scenáristickú a autorskú prácu pre Slovenskú televíziu (rozprávky pre deti, fičre) a veľa rozhlasových kabaretov, humoristických pásiem i dvadsať hier pre Slovenský rozhlas. Za hry bol viackrát odmenený v literárnych súťažiach (Návrat pána ministra - 1996, Meteor - 2004) i v Literárnom fonde (Cui bono - 1999, Variny pre Vergília - 2003).

Pre Grolla je východiskom autorského rukopisu nielen dobre premyslený a pre rozhlas atraktívny nápad, ale tiež silná idea, následne dôkladné oznamovanie sa autora s historickým pozadím deja (zvlášť v mytologických témach, ale aj vo veľkomoravských dejinách), pričom postavy a ich jednanie sú autorovi podnetom na nenásilne „*silný*“ imperatív smerom k súčasnosti. Groll - tak, ako mnoho múdrych ľudí - je presvedčený, že dejiny a ich aktéri sa opakujú vo svojich historických oblekoch, no zostávajú rovnakí v morálnych či mocenských

zápasoch a nepoučeníach. Prefikanosť mocných, snaha udržať si prvoradé postavenie, bezohľadnosť v jednaní, „*bohov*“ z Olympu či kráľov tohto sveta, prešibanosť zapredancov, a služobníkov, resp. hetér každého druhu - to sú charakteristiky hrdinov i antihrdinov Grollových hier v tomto knižnom vydaní.

Bravúrnosť dialógov, britkosť v nadväzovaní replík, bičik satiry, ľahkosť humoresky - to sú zasa prostriedky spisovateľovho majstrovstva. Závažnosť výpovede, zvlášť v svätoplukovskom epose, kde sú rovnocennými súpermi Svätopluk, franský kňaz Viching i odchovanec Metoda - Gorazd, sú odkazom dnešku. Najmä v závere hry, keď Gorazd hovorí rozporuplnému Svätoplukovi:

„Každý národ sa má rozvíjať na základe svojej prirodzenosti, nie na základe nejakých univerzálnych vzorov. A len potom, rozkvitnúc vlastným kvetom, vydajú svoje vlastné plody, ktoré obohatia univerzálny duchovný svet, môže prejavit' vôľu žit' s inými v spoločnom dome - ako rovný s rovným.“

V prepise rozhlasových hier vidieť Grollovu autorskoscenáristskú víziu a skúsenosť v práci s hudbou. V svätoplukovskej dráme „*A slovo vzkličilo*“ predpisuje - okrem elektroakustických pokynov - úryvky z Janáčkovej Glagolskej omše, v antickej humoreske „*Fryně, hetěra atěnska*“ zasa melódiu zobcovej flauty (... flauta boha pastierov Pana) a v satirickej hre „*Dva dni na Olympe*“ využitie štylizovaného choralu „*troch múz*“...

V závere každej hry je uvedený „*krstný list rozhlasovej nahrávky*“ - s dramaturgom, režisérom i hereckým obsadením, resp. dátumom vysielať. A tak si čitateľ vie priblížiť dávnejšiu rozhlasovú podobu jednotlivých hier, aby „*slovo autora vzkličilo*“ v čitateľovi do silnej záverečnej myšlienkovkej i emocionálnej podoby. Škoda, že naše vydavateľstvá nemajú dostatok prostriedkov na doplnenie podobných kníh priloženým CD...

TERÉZIA URSÍNYOVÁ

(Dokončenie z 3. strany)

A preto už len pre tento fakt, že takéto vládarske zovšeobecnenie mena Karola Veľkého sa uskutočnilo jedine u nás, Slovenov, a teda s vysokou pravdepodobnosťou práve Svätoplukovou zásluhou, je naskrze nepochopiteľné nedávne povolenie, juliánsko-augustové, no zároveň veru až „augustovské“ anti-svätoplukovské mátoženie, ktoré iste vojde do slovenských kultúrnych a národných dejín aj ako neslýchané documentum ineptitudinis! - Nepochopiteľné najmä preto, že sa to dialo v čase súčasného zvýšeného úsilia o budovanie zjednocujúcej sa Európy a práve proti tej historickej osobnosti, ktorej by sa aspoň teraz malo za to vzdať patričné i celoeurópske uznanie!

Lebo takouto jazykovou oblasťou, kde sa mohlo aplikovať osobné meno Karl na jeho zovšeobecnenie vo význame kráľ, mohlo nepochybne byť jedine teritórium Slovenov, čiže našich slovenských predkov, ako o tom svedčí prešmyčka hlások mena Karl na podobu Kral, lebo len pre jazyk našich slovenských predkov bola typická takáto podoba striedania hlások (tzv. striednic): -ar/-al- na -ra/-la-. Takéto striedania sa uvedených hlások je totiž časovo zhodné práve s obdobím vlády Karola Veľkého, čo sa u nás dialo po zániku polosamohlások, čiže jerov (v staroslovenčine označovaných ako ?). Preto v dnešnej slovenčine máme napríklad slovo rastlina, oproti českému rostlina. Dokladom je aj slovenská podoba mena Rastislav, resp. Rastic.

Vládarsky titul kráľ potom od nás prebrali aj ďalšie okolité slovanské národy a z neslovanských i naši susední Maďari v podobe slova király.

Z tohto faktu možno teda aspoň približne určiť, či a kedy sa vlastne z „kniežat“ Svätopluka mohol stať aj „kráľ“ Svätopluk! Veď je pochopiteľné, že nový titul, ktorý teda mohol iniciovať on sám, mohol sa vzťahovať predovšetkým na neho samého. Po ňom už ťažko predpokladať osobnosť, ktorá by bola iniciovala takéto jazykovo a politicky výrazné gesto, lebo po Svätoplukovej smrti zanikla aj jeho dômyselné budovaná veľká ríša!

No v podstate stále tu ide iba o označenie vládcu alebo jeho vládnutia, ako to platí aj o latinskom slove rex, ktorého základný význam označuje vládcu, resp. vládcu, nie kráľa! Jeho slovenské chápanie vo význame kráľ je totiž len našim novším, teda jeho neologickým slovenským ekvivalentom, vzťahujúcim sa na

obdobie po roku 800 n. l. Preto mechanický slovenský preklad latinského slova rex ekvivalentom kráľ aj v textoch zo začiatku nášho letopočtu môže aj narušiť zmysel uvádzaného textu. Zoberme si len napríklad Pilátov text na Ježišom kríži - INRI, čo sú iniciály slov Iesus Nazarenus Rex Iudeorum a čo sa u nás bežne, ale nepresne prekladá ako Ježiš nazaretský, kráľ židovský, kde namiesto slova kráľ mal sa ponechať práve ten základný význam tohto latinského slova - vládcu. Lebo len takto najlepšie pochopíme to výsmešné rúhanie sa ukrížovanému Spasiteľovi zo strany rímskych vojakov, že ak je naozaj vládcu, nech to prejaví aj v situácii, keď svojou vládcu mocou prekoná silu klincov, ktorými je fixovaný na kríži! Lebo termín kráľ vyjadruje iba určitú ozdobnosť vládcu hodnosti a moci, čo je len našou, slovenskou „specialitou“, a čo rímski vojaci vôbec nemali a ani nemohli mať na mysli. A takýchto nedomyšlených prekladov slova rex v našich slovenských sakrálnych textoch je veľa.

Možno teda usúdiť, že vládcu pomenovanie kráľ sa u nás mohlo objaviť až niekedy v druhej polovici 9. storočia, lebo podľa zachovanej omšovej modlitby z roku 839 pojem „kráľovstva“ sa odvodzoval ešte od mena rímskeho vládcu Júlia Caesara (Cézara).

Ide o tzv. „dvadsiatu modlitbu“ zo známeho súboru Kyjevských listov, resp. „kyjevských zlomkov“, uchovávaných v Štátnej knižnici Kyjeve. Jej text bol však napísaný v staroslovenčine latinou, čiže nebol usposobený na vyjadrenie jeho vtedajšieho a fonologicko-gramaticky zložitého znenia. No sú v ňom viaceré stopy tzv. moravizmov, či vtedajších „slovakizmov“, čím sa jazyk tejto modlitby odlišuje od toho cirkevno-slovenského jazyka, ktorý neskôr kodifikoval sv. Konštantín-Cyril. V podstate však možno vyrozumiť, o čo v nej išlo a z ktorej sa zachoval zlomok tohto textu: „Cesarstve naše, Gospodi, milostjo tvojeho prizri. I ne otdaž našego tuzim i ne obrati nas v plen narodom poganskym.“

Z pomenovania vládcu územia našich predkov podľa mena rímskeho Júlia Caesara možno teda usúdiť, že jeho označenie pod titulom „kráľovstva“ ešte nepreniklo do vtedajšieho spoločensko-administratívneho povedomia. A predpokladáme, že uplatnenie pojmu „cesarstva“ v označení vládcu územia našich slovenských predkov, ako to vyplýva z citovanej modlitby, mohlo sa najpravdepodobnejšie udiť pod vplyvom misionárov z niektorých oblastí vte-

dajšieho Talianska. Lebo stopy činnosti týchto talianskych misionárov možno vidieť aj v ich christianizačnom pôsobení medzi našimi slovenskými predkami na vtedajšej „Morave“.

Dôkazom toho je aj aplikácia krstného mena podľa ich mladého talianskeho krajana a mučenika Krescenza, ktorý ako subdiakon, teda kandidát kňazstva s najnižším svätením, stal sa obeťou prenasledovania kresťanov v meste Myry (v južnej časti terajšieho Turecka). A práve meno tohto upáleného mučenika pravdepodobne pri krste dostal aj náš moravsko-nitriansky vládcu Rastic (Rastislav). Toto meno je totiž zjavne slovenským prekladom (kalkom) tohto pôvodne talianskeho mena, odvodeného od latinského slova crescere, teda rásť (resp. rast).

Meno rímskeho Júlia Cézara sa teda v prvej polovici 9. storočia použilo na označenie vládcu územia našich predkov, čo však nie je až tak dôležité, ako je dôležité to, že naši predkovia v tom čase si boli vedomí svojej príslušnosti k zjavne panovnícky spravovanému a ovládanému územiu. A tu nie je dôležité ani to, či sa toto územie nazývalo „césarstvom“, podľa mena vyššie uvedenej a tiež vynikajúcej starovekej vládcu osobnosti (alebo „cárstvom“, ako si použili tohto mena upravili Rusi) - či napokon „kráľovstvom“, teda podľa mena rovnako vynikajúcej, no už stredovekej vládcu osobnosti. Preto nie je až tak dôležité ani to, či na čele tohto územia stál panovník alebo vládcu pod titulom cára, kniežat'a alebo kráľa. Lebo dôležité je, že na jeho čele určite musela stáť aj osobnosť, označená niektorým z týchto pestrých, no rovnocenných vládcu atribútov.

Súčasťou týchto našich historicko-jazykových reflexii je aj naše vďakyvzdanie nášmu významnému krajancovi Cyrilovi Hromnikovi za to, že nás inšpiroval opäť sa vrátiť k úvahám o našej národnej dávnovečnosti dômyselným objavom pravého jazykového pôvodu nášho mena Sloveni/Slováci.

Ale aj napriek tomu ešte nemožno povedať, že by sme tým už mali vyriešené všetko. Stále nás totiž ešte môže znepokojovať, a niektorých z nás veru i zamestnáva skutočnosť, ako sa popri mene Sloven mohla vytvoriť jeho lexikálna podoba Slovák, a ako zároveň aj napriek tejto zmene v úlohe jeho lexikálnokorelatívneho pendantu naďalej ostalo v spisovnej platnosti len jeho pôvodné znenie - Slovenka, a nie Slováčka!

Rozlúštenie tohto problému spôsobuje asi podobnú ťažkosť, akú kedysi pociťovali domáci i zahraniční slovakisti v skúmaní postavenia strednej slovenčiny pri jej porovnávaní s východoslovenskou a západoslovenskou, kým túto v podstate hláskoslovnú záležitosť nerozriešil vtedy mladý jazykovedec, terajší akademik Ludovít Novák v 30. rokoch minulého storočia, a to vďaka aplikácii novej, štruktúrálnej metódy skúmania.

No ako mohlo dôjsť k takej formálnej gramatickej nesúrodnej korelácii mien Slovák - Slovenka, sotva možno dôjsť či už aplikáciou tej tradičnej, čiže pozitívistickej metódy jazykovedného skúmania, resp. aj uplatnením metódy štruktúrálnej

- ibaže v jednom i druhom prípade uplatňovanej izolovane.

V skúmaní možnosti riešenia tohto problému skúsili sme ísť najprv podľa pozitívistickej metódy zisťovania najstarších záznamov mena Slovák. No neobjavili sme nič okrem už dosiaľ jeho jedine známej podoby Slovačko! Takto ho uviedol uhorský kronikár Ján Turóci, pôvodom Slovák zo Šipic-Pýru v okrese Zvolen, a to v diele Chronica Hungarorum z roku 1488. No to je vlastne všetko, o čo sa môžeme oprieť, lebo ani ďalšie dedukcie nám už táto metóda neposkytuje.

Preto sme sa rozhodli ísť na vec i štruktúrálnej metódou, pravda, len ako pro domo sua, jednako však aspoň v akotak znesiteľnej hypotéze, že ak sa zo štruktúr či odvodených podôb mena Slovák vynára aj jeho ženský, i keď len nárečový pendant v podobe Slováčka, potom v tvare Slovačko (resp. Slováčko) mohlo by ísť o jeho síce kuriózne, no fakticky spätne maskulinovú a druhotnú odvodeninu.

Pritom nestrácame zo zreteľa, že pri skúmaní našej základnej problematiky ostávajú v tomto ohľade len akoby na vedľajšej koľaji. Predsa však toto zistenie môže byť inštruktívne aj pri posudzovaní vzťahu, aký sa môže skrývať v relácii tvarovo síce nesúrodých, ale jednako sémanticky podstatne zviazaných našich etnonymov Slovák a Slovenka.

Mali by sme si totiž uvedomiť, že gramaticky súrodými ekvivalentmi takejto etnonymickej syntagmy by mali byť mená Sloven a Slovena, no v dôsledku asi neprijateľnej ekvivokácie ženského pendantu tejto dvojice s menom Morena hľadalo a našlo sa východoslovenské deminutívum (zdrobnenej) forme - Slovenka. A tak trvalým používaním tvaru Slovenka sa napokon prestalo aj vnímať, že ide o zdrobneninu, a to až natoľko, že v silne zakorenenom jazykovom povedomí tohto mena sa potom podvedome začal utvárať aj jemu adekvátne silný maskulinový pendant, čiže Sloven - Slovenka, čo nie je o nič väčšia kuriozita, ako je jeho knižne evidovaný pendant v etnonymickom povedomí syntagmy Slovačko - Slováčka! Pritom tvar SloveNk asi prešiel procesom denazalizácie a následnej vokalizácie, ako sa to stalo v prípade mena VeNceslav, z ktorého sa utvorilo jeho terajšie znenie - Václav.

Čiže opätovne pripomíname, že tvar Slovačko je druhotne odvodený tvar od jeho ženskej podoby, ktorá je však iba nárečovo primárnym pendantom mužského mena Slovák. Preto naďalej ostáva nezodpovedaná otázka, ako sa stalo, že sa objavilo meno Slovák a pritom sa z neho nevytvoril jemu aj spisovne náležitý ženský náprotivok Slováčka?

Za odpoveď môže poslúžiť azda to, že slovo Slovenka nevzniklo ako pendant mena Slovák, ale ako už spomenuté deminutívum ženskej podoby etnonyma - Slovena a čo bolo a je silne zakorenené len v pôvodne slovenskom jazykovom povedomí. A v takomto povedomí naďalej ostáva i meno Slovák. Preto práve iba z inojazykového prostredia, resp. nárečia, teda mimo takéhoto jazykovo slovenského povedomia, utváraného napríklad pod vplyvom češtiny, mohlo vzniknúť aj ono femininum Slováčka.

Utvorenie mena Slovák nemožno teda izolovane klásť na roven iných prípadov mien s koncovkou -ák, ale treba ho chápať len v jeho tesnom, a neobjme sa povedať, že aj v psychologickom prepojení na koreň mena Sloven, a teda i v možnom a hore uvedenom v tesnom súvisi s deminutívum tvarom Slovenka.

V opozícii k tomuto konštatovaniu neobstojí tvrdenie, že sufix -ka aj v tomto prípade vyjadruje v prevažnej miere len ženský rod patričného substantíva (etnonyma), ako je to v pomenovaní celého radu ženského rodu etnonymov, čiže Poľka, Češka, Maďarka atď. A podľa toho ani v tvare Slovenka nešlo by o zdrobneninu. Lenže vo všetkých takýchto tvaroch ženských etnonymov ide o také prípady substantív mužského rodu, kde nie je možné vytvoriť k nim pendant ženského rodu prirodzeným ženským sufixom -a, ako je to v prípade

substantív Sloven-Slovena, Ján-Jana, Jozef-Jozefa ap., pri ktorých ženský rod je teda dostatočne saturovaný ženskou koncovkou -a, a kde sufix -ka platí už len ako zdrobnenina, čiže: Jana/Janka, (Ruža) Ružena/Ruženka, Jozefa/Jozefka, a teda aj Slovena-Slovenka.

Na tomto základe možno vyvrátiť i niektoré tvrdenia, že o podobu etnonyma Slovák sa zaslúžil najmä Ján Hollý svojou básnickou skladbou Svätopluk, v ktorej ospieval dobu, keď tento náš vládcu „založil veľké zmužilých kráľovstvo Slovákov“, a Jozef Ignác Bajza, ktorý sa však pritom tiež nesažil číhať hlbšie do minulosti, než bolo jeho storočie osvietenstva, a keď sa obmedzil iba na konštatovanie, že „pochmúrne storočie žili pred nami Slováci...“ Ba akoby za axiomatikú záležitosť to pokladali aj naši štúrovi.

No etnonym Slovák má oveľa starší pôvod, než ako by sa mu niekto snažil prisúdiť iba obdobie romantizmu. Lebo iste netreba dokazovať, že za jeho vznik nemožno pokladať údaj, ako sa po prvýkrát objavilo koncom osemdesiatych rokov 15. storočia v Turóciho Kronike, keď nemožno absolútne vylúčiť ani nami uvedený predpoklad o jeho pôvode už zo začiatku storočia desiateho, do ktorého spadá i zánik nosoviek a ich nahradenie samohláskou -á, ako teda završujúci proces, v ktorom sa utvárala i podoba osobného mena Václav a etnonyma Slovák.

Toto teda tiež môže nadväzovať na skutočnosť, že Slováci sú v tejto dunajsko-karpatskej kotline vskutku autochtónnym národom, a to s najbohatšou a najstaršou zastúpeným kódom nedávno overovaného DNA, čo je završujúcim dôkazom našej dávnovečnosti. Teda vôbec nie akejsi „bastardnosti“, ako sa o nás nedávno zlomyseľne bola vyjadřila skupinka pomýlených ľudí pred našim veľvyslanectvom v Budapešti, no akým novinár Jur Koza-Matejov už dávnejšie bol adresoval priliehavý prívlastok „zadubených mamelukov“.

Lebo práve výskumom genofondu dnešných Slovákov sa zistilo, že až 80 % zdedilo gény po svojich predkoch z obdobia minimálne troch tisícok rokov pred Kristom, zatiaľ čo takýto výskum, údajne uskutočnený aj v Maďarsku, vykazuje len 5% génov staromaďarských, pričom 50% tvoria gény slovenské a zvyšok gény románske a germánske! - A preto k tomuto zisteniu možno pripojiť už len ono klasické zvolanie: „Beatus, qui potuit rerum cognoscere causas (šťastný je, kto mohol spoznať príčiny veci)!“

POZNÁMKY

1. Komisiu pravdepodobne iniciovala historička Katarína Zavacká, známa svojou profesionálnou nevraživosťou, ktorú možno ešte viac ako socha vydráždil text na jej podstavci!

2. Bulhari sú poslovančeným národom ugrofinského jazykového pôvodu, a preto sa v ich jazyku zachovali aj niektoré aghuti-načné prvky, ktoré sú typické pre takéto jazyky.

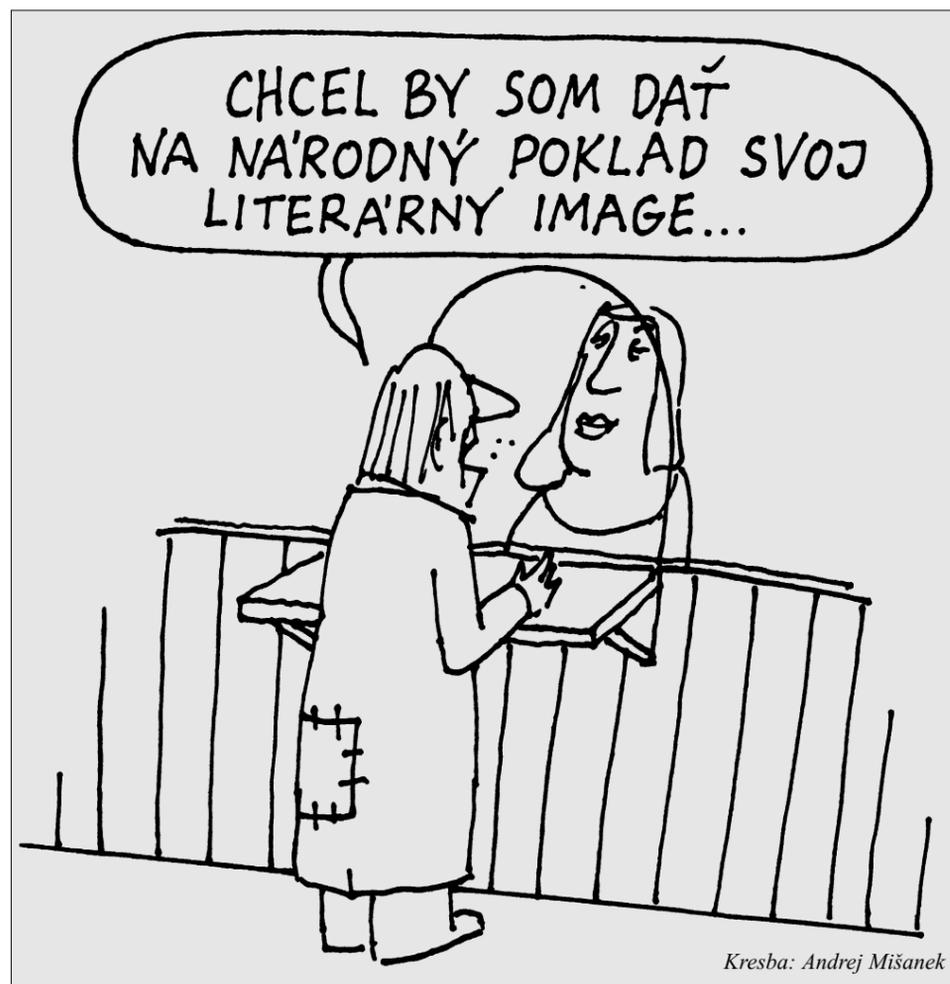
3. Pre ruštinu je napríklad charakteristická tzv. spoluhlásková mäkkostná korelácia, že popri tvrdej spoluhláske -v- existuje aj jej mäkký protiklad a podobne je to aj v prípade spoluhlásky -s-, čo sa v spojení so samohláskou, označenou ako „jat“, odrážalo len v ich zosilnenom mäčknení.

Na takúto spoluhláskovú mäkkostnú koreláciu v slovenčine (s výnimkou severozápadnej strednej slovenčiny), upozornil aj náš jazykovedec akademik Ludovít Novák, ktorá sa tu zhoduje s ruštinou, ibaže oproti ruštine s oveľa menším dôrazom na tvrdosť alebo mäkkosť všetkých takýchto párov mäkkostných spoluhlások.

4. Milan S. Ďurica, emeritný profesor Paľdovskej univerzity zistil, že meno tohto nášho vládcu sa v archívnych záznamoch častejšie vyskytuje v podobe Rastic, než Rastislav, o čom tiež ešte bude reč.

5. Porovnaj: HROMNÍK, Cyril A. Sloveni/Slováci kde sú vaše korene? Bratislava: Eko-konzult, 2010. 196 str.

6. Utieklo aj v povedaní Turóciho, ktorý pôvodom Slovák, hoc maďarizovaný, mohol podľahnúť českému vplyvu, veď aj svoju Chronica Hungarorum vydal v českom prostredí, v Brne.

Kresba: Andrej Mišánek

MORÁLNA KRÍZA ĽUDSTVA

Vo všetkých častiach sveta sú už dlhší čas evidentné príznaky morálnej krízy ľudskej spoločnosti.

Daisaku Ikeda, prezident budhistického organizácie Soka Gakkai International so sídlom v Japonsku, vo svojej poslednej publikácii z roku 2010 pokladá za najväčší problém, ktorý preniká súčasťou spoločnosť, pesimizmus, alebo dokonca nihilizmus. Poznávajú, že nihilizmus nie je výlučne európsky fenomén, ale že má početné korene i v myslení Východu (5, s.12).

Pri porovnaní mamonizmu a nihilizmu konštatuje, že „aspekty, ktoré by sa zdali byť pri nich diametrálne opačné, sú v skutočnosti dvojčičky zrodene modernou civilizáciou. Obidve sú produktmi éry, ktorá by sa mohla označiť ako bezvládne hodnôt, v ktorom sa neuznáva iné meradlo hodnoty, iba peňažné.“ (5, s.12).

Napokon tvrdí, „že o tom, čo sa dnes odsudzuje ako superkapitalizmus, t. j. nekontrolovateľná hrabivosť, mohlo by sa povedať, že predstavuje konečnú fázu tohto procesu, v ktorom túžba a intelekt sa úplne odtrhli od akéhokoľvek etického základu.“ (5, s.14).

POTREBA OBNOVY HUMANIZMU V SPOLOČNOSTI

Keďže hlavným zdrojom liberálneho kapitalizmu a jeho krízy je dehumanizácia, ich konečným riešením musí byť revitalizácia, obnova humanizmu. V priebehu storočí sa tento pojem rôznym spôsobom kvalifikoval. (4, s.18). Všeobecne znamená budovať ľudskejšiu spoločnosť, ktorá vyžaduje dôstojný život pre každého človeka, a nie iba pre vyvolených.

Jestvujú rôzne ľudské kultúry, ktoré sa vyznačujú rozdielmi. Ich novou skutočnosťou je, že ľudia s radikálne odlišnými svetovými názormi sa dostávajú do bližšieho kontaktu. Predošlé prevládajúce systémy hodnôt strácajú pritom svoj vplyv. Tieto faktory robia dnešok vekom veľkého rizika a nebezpečia, ale aj veľkého príslubu. (14, s.1).

Existenciu iných kultúr treba si vážiť a v ich rozdieloch vidieť pozitívne, nie negatívne hodnoty. V tomto prípade platí to, čo proklamovalo OSN r. 2001, ktoré stanovilo príslušný rok za Rok dialógu medzi civilizáciami, keď sa jasne priznal rešpekt pre kultúrnu diverzifikáciu ako podmienky pre mier a prosperitu vo svete.

Weiming Tu, profesor a riaditeľ ústavu na Harvard University, vyjadruje sa k tomuto problému nasledovne: „Hoci plne súhlasím s potrebou a túžbou prekonania predstáv o rozdieloch medzi nimi, navrhujem, aby sme postupovali k spoločnému cieľu sociálneho štastia a mieru uvážene a opatrne, a to bez unáhľeného ničenia rozdielov. Nebezpečie abstraktného univerzalizmu ako nejakej uzatvorenej špecifickosti je nepochopením ľudskej potreby pre oboch...“ (14, s.6).

V tomto kontexte autor kritizuje americký prístup k tejto otázke, o ktorom píše: „Americká unilaterálnosť sa prejavila ako veľmi nevhodná. Je to imperatív, ktorý my Američania dôrazne obhajujeme ako kozmopolitizmus a celosvetový duch v našom úsilí vytvoriť ľudskú bezpečnosť pre seba a pre globálnu komunitu ako celok.“ (14, s.8).

Proti určitému chápaniu multikulturalizmu zaujíma kritický postoj Michael Novak, americký spisovateľ, filozof a bývalý diplomat, ktorý v rozhovore pre časopis Trend povedal:

„Európski intelektuáli sú príliš sekulárni... Pesadzujú myšlienky multikulturalizmu, podľa ktorých všetci sú si rovní. Ale nie je to pravda... Skutočný multikulturalizmus by mal byť schopný rešpektovať rozdiely a vnímať fakt, že

Renesancia

morálnych hodnôt v ľudskej spoločnosti

niektorí majú jednoducho lepšie predpoklady ako iní.“ (6, s.14).

V súvislosti s terajšími oveľa účinnejšími možnosťami interaktivity medzi kultúrami sa v encyklike poukazuje na možné problémy medzikultúrneho dialógu: Ak má byť tento účinný, jeho východiskovým bodom musí byť vnútorné vedomie špecifickej identity jeho rôznych účastníkov. Rastúca komercializácia kultúrnych výmen vytvára dnes dvojité riziko. Po prvé, dochádza k často nekritickej prijímanému eklektizmu. Na druhej strane, existuje opačné riziko, ktorým je kultúrna nivelizácia a homologizácia vzťahov a životných štýlov. Takto sa stráca hlboký význam kultúry rôznych národov. (1, s. 35).

ZDROJE MORÁLNYCH ĽUDSKÝCH HODNÔT

Európa by mala opäť nadobudnúť svoju hrdosť, získať silu svojej originality a duchovných koreňov, hoci vieme, že v tomto rozháranom svete nie je to ľahké.

V tejto súvislosti vyslovuje G. P. Lantos dôležitý názor, že etické zodpovednosti odvodzujú svoje zdroje autority z náboženských presvedčení, morálnych tradícií, ľudských princípov a podobne (9, s. 4).

Najmä po zrážke s finančnou krízou - napísal Jan-Werner Müller - vykresľuje sa náboženstvo ako prameň toho, čo niektorí označujú za program „umravnienia kapitalizmu. (11, s.27). Základom každej civilizácie je ozaj náboženstvo.

Revitalizovaná spoločnosť a ekonomika Európy musí byť laická, musí byť však úzko spojená s duchovnou úrovňou obyvateľstva, a preto opierať sa o všetky kultúrne dedičstvá, ktoré tvorili Európu od staroveku. Potrebujeme jasné morálne mantinely, lebo inak nemôže fungovať trh.

Jedným zo základných kameňov reformácie kapitalizmu majú byť tradičné morálne hodnoty západnej kresťanskej civilizácie. Nevyhnutné je zachovať pritom úctu ku všetkým náboženstvám a ich praktizovaniu ako aj k pozitívam hodnôt filozofických prúdov európskej civilizácie.

Rozporuplné názory sú na prínos osvietenstva pre rozvoj ľudského morálneho rebríčka.

V knihe Fridricha Romiga, ktorá vyšla v slovenčine v roku 2008, sa hodnotia výsledky osvietenstva takto: Ideológia vychádzajúce z tzv. osvietenstva vedú v konečnom dôsledku k chaosu a anarchii, sú namierené proti človeku, pretože odmietajú, resp. popierajú prirodzený mravný zákon. (10, s.9).

V Dejinách etického myslenia v Európe a USA uvádza prof. Miro Zigo, že z konštant francúzskeho osvieteného myslenia „je to, po prvé, prevládajúci skeptický postoj voči všetkým metafyzickým i náboženským systémom minulosti a prítomnosti. Najčastejší postoj voči náboženstvu je deteistické stanovisko. Tento postoj väčšiny z nich zvyčajne redukuje, až minimalizuje náboženské východiská i sankcie všeobecne a v oblasti morálky osobitne. Ďalej podporuje presvedčenie o sile, i keď nie všemohúcnosti, ľudského rozumu, alebo inak, o rozume ako zdroji toho svetla..., ktoré sa práve v tomto storočí stáva intenzívnejším...“ (2, s. 282).

Osvietenstvo znamenalo pre ľudstvo aj veľký prínos, ktorý vyjadrujú nasledovné konštanty:

Výrazom sily rozumu boli prúdko sa rozvíjajúce vedy, najmä odvetvia prírodných vied, s ich fascinujúcimi technickými a technologickými aplikáciami. V

priebehu tohto hnutia dozrieva vo Francúzsku idea občana a „občianskej spoločnosti.“ (2, s. 282).

S mnohými spoločnými, resp. veľmi príbuznými cennými morálnymi hodnotami, ktoré podporujú humanizáciu spoločnosti, môžeme sa stretnúť v rámci iných svetových náboženstiev, resp. kultúr.

Tsunesaburi Makiguchi, zakladateľ a prvý prezident budhistického organizácie Soka Gakkai v Japonsku, bol toho názoru, že „...všetky činnosti... mali by sa riadiť podľa princípov humanizmu. Dôležité je odstrániť egoistické motívy, snažiť sa chrániť a zdokonaľiť tak nielen vlastný život ale tiež životy iných. Každý by mal robiť veci pre iných, pretože prispievaním k úspechu iným máme úžitok aj my. To znamená, že treba sa zapájať vedome do kolektívneho života.“ (4, s. 28).

V recenzii knihy Fridricha Romiga sa píše: „Ľudská spoločnosť nie je iba prostriedkom na uspokojenie potrieb jednotlivca... Štát má etickú hodnotu... Záujmy spoločnosti sú nadradené nad záujmy jeho jednotlivých členov... V opačnom prípade dochádza k rozkladu.“ (10, s. 9).

Pri otázke rešpektovania ľudskej osoby sa v Katechizme Katolíckej cirkvi zdôrazňuje, že „každý má považovať svojho bližného, nikoho nevyvímajúc, za svoje druhé ja a predovšetkým má brať ohľad na jeho život a na prostriedky, ktoré sú nevyhnutné, aby žil dôstojne... Povinnosť stať sa bližným druhému a aktívne mu slúžiť sa stáva o to naliehavjšia, o čo väčšia je núdza druhého, a to v akomkoľvek ohľade.“ (7, s.478).

Výrazný morálny biľag súčasného kapitalizmu, spočívajúci v ľudských inštinktoch nenasýtnosti a domýšľavosti, možno skrotiť pomocou niektorých základných mravných noriem, ktoré sú spoločné pre mnohé náboženstvá sveta.

Jeden bod Deklarácie za svetový étos prijatej v Chicagu roku 1993 Parlamentom svetových náboženstiev hovorí: Vo významných prastarých náboženských a mravoučných tradíciách ľudstva nájdeme prikázanie nepokradne. Alebo konaj čestne a spravodlivo. Odnova sa zamyslíme nad dôsledkami tohto prastarého prikázania. Nikto nemá právo okrádať ani inak pripravovať o majetok inú osobu. Nikto tiež nemá právo využívať svoj majetok bez ohľadu na potreby spoločnosti a Zeme. Chamtiví ľudia strácajú dušu, slobodu, vyrovnanosť, vnútorný pokoj, teda to, čo ich robí ľudskými. (8, s. 25).

V encyklike sa uvádza postulát, ktorý takisto možno pokladať za všeobecnoplatný pre modernú civilizáciu: „V čase globalizácie nemôže ekonomická činnosť prehliadať nezištnosť, ktorá zasieva a živí solidaritu a zodpovednosť za spravodlivosť a spoločné dobro vo svojich rozmanitých subjektoch a aktéroch... Solidarita znamená predovšetkým cítiť, že všetci sú zodpovední za všetkých.“ (1, s. 54).

Tendzín Gjamto, 14. dalajláma tvrdí, že „nachádzanie styčných bodov medzi jednotlivými vierovyznaniami nám pomôže preklenúť zbytočné rozkoly v čase, keď je obzvlášť dôležité, aby sme spojili svoje sily.“ Ako príklad takého zjednocujúceho posolstva rozličných vier uvádza „súciť“, o ktorom píše: Jedným z hlavných posolstiev kresťanstva i budhizmu je súciť. ...Nesebecký súciť je tiež jedným zo základných prvkov hinduizmu. Súciť je rovnako dôležitou zložkou islamu. (3, s.31).

Komplexnosť a závažnosť súčasnej

ekonomické situácie - píše sa v encyklike Benedikta XVI. Caritas in Veritate - vyžaduje od nás scenár sveta, ktorý potrebuje hlbokú kultúrnu obnovu a znovuoobjavenie základných hodnôt, na ktorých možno stavať lepšiu budúcnosť. Kríza nás zaväzuje prehodnotiť našu cestu, stanoviť nové pravidlá, nájsť nové formy angažovanosti, zamerať sa na pozitívne skúsenosti a odmietnuť negatívne. (1, s. 28-29).

Aplikácia novej koncepcie trhového kapitalizmu veľmi závisí od toho, či väčšina ľudí rozvíja a rešpektuje všeobecne platné morálne cnosti. Na podporu takého správania ľudí preto treba vytvárať náležité zákonodárstvo a toto dodržiavať, ale zároveň vychovávať ľudí k osvojovaniu a skutočnému uplatňovaniu humánnych princípov v živote.

LITERATÚRA

1. Benedikt XVI. - pápež: Caritas in Veritate-encyklika. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2009.
2. Dejiny etického myslenia v Európe a USA (Remišová, A.: - editor). Bratislava: Kalligram, 2008.

Kresba: Andrej Mišanek

Veвериčky si nedáme!

Môj dedko sa ráno prebudil a jeho neprítomný pohľad nasvedčoval, že sa budí diať veci nevidané a neslýchané. A tak sa aj stalo po prvej borovičke. Zdáveril sa mi so snom, v ktorom ho jeho menovec Pribina oslovil, aby ako jeho menovec a zároveň aj následník, zasadil sa o obnovenie Blatenského kniežatstva. Keď ho Mojmir vyhnal z Veľkej Moravy, východofranský kráľ Ludovít II. Nemecký mu daroval územie v blízkosti dnešného Balatonu, nazývaného aj Panónia, do osobnej dedičnej držby. V roku 901 panónsku časť dobyli starí Maďari a to bol koniec slovenskej správy. Dedko v presvedčení, že musí splniť želanie svojho menovca, začal konať a menoval ma horvorkyňou. Vzhľadom na naše pokrvné zväzky sa mi to zdalo málo, ale možno časom ma povýši.

Nový knieža Blatenského alebo Panónského kniežatstva (o názve rozhodnú podaní v referende, lebo bude osvietený knieža - demokrat), vyzýva všetkých svojich poddaných, roztrúsených po Slovensku, Morave, Čechách, Ukrajine, Poľsku, Nemecku, ba i po celom svete, aby sa prihlásili o občianstvo. Pre jeho uznanie stačí, aby boli potomkovia nielen spomínaného kniežatstva, aj celej Veľkej Moravy, ktorej obnovenie je dedkov konečný cieľ. Na udelenie dvojitého občianstva nebude prekážať, že zatiaľ nebudú žiť na území kniežatstva. Zákon o občianstve kniežatstva nebude mať žiadnu diskrimináciu na etnickom princípe. Dôsledne bude obhajovať záujmy národnostných menšín. Úradným jazykom bude staroslovenčina. Ak ju niekto neovláda, naučí sa ju v škole, kde bude vyučovací jazykom, popri jednej hodine tej ktorej národnostnej menšiny, ktorá mala tú drzosť nenauciť sa spisovný jazyk. Obnovenie kniežatstva si dedko naplánoval na rok 2011, pri príležitosti 1110. výročia konca slovenskej správy tohto územia.

Knieža Pribina chce obnoviť aj pôvodnú menu, ktorou boli sekerovité hrivny vyrobené zo železa. Problémom však je, že Sekera a Hrivnák, priatelia dedka, by sa nedohodli, ktorý bude guvernérom Kniežacej banky. Český denár neprichádza do úvahy, lebo tí „koumalí“ by hneď chceli nadpráva. Pripadajú do úvahy ešte staré kočky z veveriček. V tom čase sa za jednu kočku dal zohnať peceň chleba, ktorý zasýtil chlapa na jeden deň a ženu na dva dni, veď my ženy sme chceli a chceme aj naďalej byť krásne a štíhle. Problém by však bol s ochrancami prírody. Koľko veveriček by padlo za obeť ziskuchtivým finančníkom?! Tak toto musím dedkovi vyhovoriť. Ak sa mi to nepodarí, podám denisiu, pardon - opravujem demisiu.

DENISA CESNAK, TV Komtesa

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,00 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciamy. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Po nábreží koník beží, koník vráááá... - spieva sa v známom ľudovom spevku a dodáva sa: „odkiaľ že si šuhajček malovááááá?“ Oslovený šuhajček promptne odpovedá ľubohlasnej dievčine, že: „... slovenského rodu som, duša moja,“ no a potom nasleduje niekoľko romantických zaprisahanií ohľadom vernosti a iných stredovekých prežitkov, čo teraz ale nie je podstatné. Podstatné je, že keď si dnes zaklučete po bratislavskom nábreží Dunaja, ako ten boží koniček, tak tam tiež narazíte na jedného bronzového „šuhajčka“, ktorý pred pár dňami dosadol, za pomoci rôznych mašín, na betonový hranol. No tento junák, na rozdiel od toho evgrínového, určite „slovenského rodu“ nie je. Volá sa T. G. Masaryk a rozhodne „rodu slovenského“ ani byť nemôže, pretože, ako on sám vyznal mnohokrát: „já neznám žádného samostatného národa slovenského.“

Problém samozrejme nestojí tak, že by na dunajskom nábreží nemohol mať, svojimi priaznivcami vymodlený, pamätníček príslušník iného národa ako slovenského. Problém je v tom, že ho tam má človek, ktorý Slovákov vedome podviadol, pohrdal nimi a ich existenciu neuznával.

To však ešte stále nie je jadro problému. Takých, čo pohrdali Slovámi a budú nimi pohrdáť, je viac než dost a majú na Slovensku aj svoje pamätníčky. Pamätníčky im postavili za to, že Slovámi pohrdali a často za nič iné. Nech im padnú na úžitok. Ale nový pamätník „tatička“ tu nestojí (len) ako symbol pohrdania tzv. „slovenskou úbohosťou a tuposťou“ z pohľadu nejakého iného národa alebo národného masochizmu. Tým sa jeho symbolika nevyčerpáva, pretože TGM v podstate nebol predstaviteľom žiadneho „národa“. Ani českého nie. Je to predstaviteľ síl, ktoré pohrdajú všetkými národmi, národ český nevynímajúc.

Podľa jeho apologetov a snáď aj podľa jeho oficiálneho tvrdenia, by TGM mal byť predstaviteľ „rodu českého“. Avšak tragédiou alebo tragikomédiou je, že on asi nebude, nielen voľbou, ale ani etnickým pôvodom, toho „rodu českého“ a teda jeho symbolika, na onom nábreží, ako už bolo naznačené, bude mať širšie súvislosti a dopady, čo je bezpochyby aj dôvodom tak rozložitej mobilizácie rôznych živlov na zemi, vode i vzduchu v kauze jeho okiadaní.

Intronizáciou TGM na Vajanského nábreží sa splnil sen všetkých osvietenov, liberálov, kozmopolitov, slobodomurárov, luteránov, starších bratov, milovníkov tolerancie, milovníkov dúhy a ktovie koho ešte, mať dôstojného truce-representanta svojich ideí (svojho antisvätopluka, antihlinku a pod.), ktorému by chodili plakať k nohám nad tuposťou a zaostalosťou Slovákov a Slovenska; či prípadne víťazne plesáť pri pokorení toho trogloditského etnika, v rámci ktorého ich slepé Fátum donútilo žiť.

Už je tam. S nohami v betóne (ako sa to už týmto bronzovým pánom stáva), s lajstrom v ruke (žeby to bola zašantročená Pittsburská dohoda?) a s vyhlídkou na nábrežie pomenované po jednom z jeho úhlavných slovenských nepriateľov - po Vajanskom. Ten ho údajne, svojho času, ako správny zadubený slovenský ultrareakcionár, bil v záchvate zúrivosti vychádzkovou paličkou, keď sa nepohodil pre Masarykove liberálne názory. Zaiste má teda osadenie TGM práve na tomto nábreží v očiach jeho adorátorov slastný nádych rituálnej satisfakcie.

Od čias, keď český historik Josef Kalvoda (u nás neskôr M. S. Ďurica) rozboril mýtus o Masarykovom slovensko-nemeckom pôvode, je zjrejmé, že TGM nebol pôvodom ani Slovákom, ani Čechom. Nelegitímne otcovstvo baróna Redlicha zdá sa dostatočne presvedčivé a možnosť náhody v snahe menovať manželského syna baróna Redlicha (teda nevlastného brata TGM) za ministra financií novej ČSR roku 1918, sa zdá veľmi nepravdepodobná. Stopa finančnej a mocenskej podpory zo strany barónovej bola Kalvo-

BRANISLAV MICHALKA

Čoho symbolom je TGM

dom odkrytá dostatočne na to, aby si každý z celkového kontextu osudu TGM urobil svoj obraz sám.

Mýtus o Masarykovej poloslovenskosti tým padá.

Starý pán Masaryk, slovenský kočič s mierne alkoholoidnými sklonsmi, bol prizvaný čoby záchrancu a jeho ďalšie dielky s pani Masarykovou sa tešili úplnému, na brata podozrivému, ignorovaniu zo strany TGM.

Masaryk bol vychovaný ako Nemeček, resp. rakúsky kozmopolita upotrebuje nemecký jazyk ako esperanto stredoeurópskej vetvy rodu kozmopolitického. Nemecky vo Viedni študoval, nemecké práce písal, v nemčine sa habilitoval. V čase, keď začal s politickým žongľerstvom, v snahe transformovať sa na Čecha, čo snáď dostal za úlohu od lóžových bratov, či v tom videl možnosť pohodlnejšieho znásilnenia Fortúny, kto ho už vie, usilovne doháňal v českom jazyku to, čo zameškal v nemeckých zákutách svojho behu života. Súc si vedomý svojich nedostatkov v ovládaní novej „materčiny“ (?), vždy sa za to ľudom ospravedľoval, čoho dokladom je jeho súkromná korešpondencia.

Za Rakúska

Masaryk vždy brojil proti českým separatistom a obhajoval na spôsob Palackého rakúsko-české manželstvo z rozumu. Aféry okolo hilsneriády a rukopisu kráľovédvorského dostatočne ukázali Masaryka ako pohádzača českým národným cítením a pre českých národovcov bolo vždy záhadou, kedy vlastne došlo u TGM k tomu zázračnému prerodu na bojovníka za českú samostatnosť. TGM bol pre ľudí, bojujúcich dlhé roky za českú samostatnosť, ako Karel Kramář alebo Viktor Dyk, ťažko strávil časom horkou pilulkou, nariadenou v rámci liečby z ilúzií o povahe a pôvode 1. ČSR.

Realita je pravdepodobne taká, že TGM dostal novú republiku ako trafikku za svoje verné služby v lóži. O jeho českom „nacionalizme“ môže uvažovať len človek s veľkou dávkou romantickej fantázie. Český, resp. tzv. československý národ mu slúžil len ako základňa pre šírenie ideí planetárneho dosahu, presahujúce rámec stredoeurópskeho miništátu.

Tieto „ideály humanitní“, pod tým názvom si ich nechal zaregistrovať na patentovom úrade filozofických záväzaní a sladkých lekvárikov pre naivné liberálno-socialistické dušičky, boli vo svojej podstate stokrát prežuvané, nudné a katedrami moderných vied obsmradené osvietencko-protikresťanské táraniny, navyše odeté do hávu úplnej banality z viedenského parlamentného hubomlatu.

Aby sme neboli náhodou obvinení z toho, že sme zaujatí slovenský bačovia, liečiaci si popieraním Masarykovej filozofickej erudície svoje komplexy, dajme slovo jednému z najväčších českých spisovateľov 20. storočia, Jaroslavovi Durychovi, patriacemu k prekladateľom Teologickej summy sv. Tomáša, ktorý sa takto vyjadril o Masarykovej filozofickej erudícii: „Sloužil filozofii, jejíž autor (TGM) nikdy nebude uváděn v dějinách filozofie, poněvadž z filozofie měl toliko doktorský titul. Nezkombinoval ani jediné filozofické myšlenky a jeho znalosti filozofie byly tak diletantské či spíše nedoucké, že jenom nejhrubší servilnost mohla tu zneužívat titulu filozofa a filozofie. Z ironie osudu nazýval tento filozof svůj životní názor názorem realistickým. Tento realismus se hodil ke klasickému realismu jako pěst na oko. ...Otokar Březina byl starým a zkušeným učitelem a jistě právě on byl nejlépe povolan k tomu, aby řekl filozofovi do očí, že mu jednou národ bude zlořečit.“ A iný český mysliteľ, Josef Florian, ktorý v mladosti navštevoval Masarykove prednášky na Karlovej univerzite, so sarkazmom komentuje hystériu masarykov-

cech, z nichž nehrozilo priamé nebezpečie propadnutia. Jest už v stoleté praxi evropské diplomacie těch několik kopyt, na něž rakouští, němečtí, francouzští ... i ostatní ševci státní Služby naráživali tak dlouho a s takovým zdarem své fráse. Ale jak se do toho obul nedávny pan profesor praktické filosofie! - Stát není žádný fetiš - říkával kdysi nám, svým posluchačům konkrétné logiky. Ostatek se teprve teď doučujeme ze slov vladařových: „Nezdá se tobě býti Běl bůh živý? Zdaž nevidíš, jak mnoho sní a vypije na každý den? (u Daniele, v kapitole 14.) ...Patrně, že Antikrist má své proroky a předobrazy jako je měl Kristus. Wilson, Masaryk, Anatole France zřejmě připravují cesty tomuto příštím pánu světa, který rovněž bude humanistou a pacifistou. Oč tito bojují, on vybojuje: - mír ne mezi státy, ale mír v Lidstvu.“

V poslednej vete zaiste poznávame snahy, ktoré dominujú svetovému daniu až podnes, len počet rôznych prorokov humanizmu a slobodomurárskeho vesmírneho štátu sa nám máličko obohatil za tých sto rokov.

Nový monument teda oceníme správne len vtedy, keď pochopíme sú-

ského kultu osobnosti už v roku 1918: „Ach, jak unavuje poněkud důkladně čtení novin! Mám dojem, jako bych celý den kydal hnůj. ...V čísle ze 27. října podobizna Masarykova s přítrpkým výrazem v tváři, jako by nebyl spokojen s osudem „ministrského předsedy“, jak jest pod obrázkem podepsán. Ano, ano, s tím už se dlužno smířiti: místo rakouským bude se vytírat s českým. A ještě jiné věci se budou dít, udrží-li se ve veřejné slávě. ...V též čísle zprávy o novoročních pozdravech presidenta Masaryka představitelům Dohody ...Každému nějaké to lichotivé slůvko. O obsah těchto projevů neběží. Z toho se stílet nebude, říkávali jsme studenti o vě-

vztážnost' tlkotu srdcových chlopní Masarykových s chlopniami všetkých pokrokov a budovateľov lepších zajtrajškov sveta, ktorých sme v 20. storočí mali možnosť poznať. Hladať za tým pietu k nejakej efemernej republikke, akých vzniklo a zaniklo za posledných sto rokov neúrekom, je zbytočné.

Naši kozmopoliti dobre vedia, že ak chcú rozzúriť nenávideného slovenského drotára a sedliaka, tak mu musia zamávať červenou handrou 28. októbra pred očami a aj to je, okrem iného, ich cieľom. Oni však oslavujú niečo celkom iné ako nejakú českú alebo slovenskú samostatnosť, ktoré sú im také ľahostajné ako samostatnosť Zimbabwe. To, čo osla-

vujú, je definitívny prienik liberálno-osvieteneckých ideí do stredoeurópskeho priestoru v roku 1918 a vytlačenie posledného zvyšku reálneho vplyvu katolíckej Cirkvi na chod štátu.

Toho symbolom je TGM.

Na Slovensku bolo po roku 1918 zrušených 800 základných cirkevných škôl a 21 cirkevných gymnázií. Nikdy neboli obnovené. České dobové noviny Lid uvádzajú, že v rokoch 1918-1922 bolo v ČSR vyrabovaných cca 300 kostolov, zničených niekoľko stoviek sôch Panny Márie, sv. Jána Nepomuckého a iných svätých; zo škôl bolo odstránených vyše 1300 krížov.

To boli idey v praxi.

Masaryk je predmetom liberálno-kozmpolitného kultu na Slovensku hlavne ako exponent týchto ideí. To, že sa popri tom zvezie aj pohrdanie a nenávisť k Slovákom zo strany našich kozmpolitov, to je už len logickým dôsledkom vecí.

Aby sa stala táto socha pre Slovákov stráviteľnejšou, tak jej iniciátori uvádzajú ako dôvod inštalácie to, že v roku 1918 bol slovenský národ oslobodený spod maďarského jarma. Teda je logické sa „prezidentovi osloboditeľovi“ odvdáčať. Aká trápna komédia!

Máme veriť, že títo milovníci svetovej republiky plesajú šťastím nad oslobodením slovenského národa?

A ako to potom korešponduje s tým, že ide o tých istých ľudí, ktorí nariekajú nad trianonským utrpením maďarského národa a hovoria, ako mu Slováci ublížili! Ak teda na jednej strane ospevujú 28. október 1918, ktorý spôsobil trianonské poníženie, ako môžu na strane druhej ľutovať, že Československo vzniklo? Poslanci Dostál, Šebek a spol. oslavujú rok 1918 a zároveň sú poslancami za maďarskú stranu v parlamente a logicky by teda mali nad rokom 1918 nariekať. Lenže oni sú asi takými Maďarmi, akými sú aj Slovámi a akým bol Masaryk Čechom, teda žiadnym. Ak by prišli Mart'ania, títo páni budú Mart'anmi, ale len dovtedy, kým sa im nepodarí Mart'anov infiltrovať a potopiť. Určite by sme z ich úst často potom slýchali o tuposti Pomezšťanov a o Mart'anskej osvietenosti.

Spochybnovanie Masaryka nie je v žiadnom prípade spochybnením slovenského boja za národné sebaurčenie, toľko nevďak. Masaryk mal asi taký záujem na slovenskej samostatnosti ako hoci ktorý iný kozmpolit. Československo nevzniklo ako výsledok národného boja Čechov a Slovákov, ale ako diplomatický konštrukt z Paríža, od zelených stolov a pri politických banketoch. Väčšina obyvateľstva o tom nemala ani potuchy. Slovenský boj existoval pred rokom 1918 a je pravdepodobné, že by existoval aj po ňom, ak by Československo nevzniklo. Možno by nabral krvavejšie kontúry ako v Írsku, ale možno by Slováci zaliezli za pec a tam spali. Možno by sa počet Slovákov scvrkol na minimum, možno by sme boli definitívne porazení.

Nech by sa stalo čokoľvek, T. G. Masaryk by to trápilo asi tak ako smrť komára nad pánskymi trasoviskami. Slováci Masarykovi nedlžia nič a pamätník už vôbec nie. Československo bola náhoda, ktorú nikto nečakal a nikto s ňou vo svojich plánoch do budúcnosti vtedy nerátal. Bolo oznámené. To je to pravé slovo. Podobne ako bola oznámená roku 1989 tzv. nežná a zamatová revolúcia. Bez boja, bez krvi, bez náreku a veselo.

Ak sa chcú Slováci niekomu poďakovať za rok 1918, tak môžu postaviť pamätník predstaviteľom Dohody z I. svetovej vojny, alebo iným nadnárodným silám v pozadí. Navrhujem oóobrovskú sochu bohyně Slobody a pod jej nohami všetkých od Wilsona, cez Geoga-Lloyda až po Clemenceau. A aj ten TGM by tam stál, mohol by sa držať Wilsona za ruku.

Alebo ešte jeden pamätník by sa dal postaviť na pamiatku roku 1918: na nábreží by stál koniček ako v tej piesni na začiatku. Óóobrovský koniček. A pod ním veľkými písmenami:

NEVERÍM DANAJCOM, ANI KEĎ PRINÁŠAJÚ DARY!